

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Erikos Liaukšminės
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Neteisėto laisvės atėmimo sudėties analizė

Vadovas: Asist. Marius Aidukas
Recenzentas: Lekt. Dainius Stasiulis

Vilnius
2016

TURINYS

SANTRUMPOS.....	2
IŽANGA.....	3
1. NETEISĖTO LAISVĖS ATĖMIMO SUDĖTIES ANALIZĖ PAGAL LR BK 146 STRAIPSNĮ	5
1.1. Objektas ir nukentėjusysis	5
1.2. Objektvieji požymiai.....	8
2.3. Subjektas	19
2.4. Subjektyvieji požymiai	25
2. NETEISĖTĄ LAISVĖS ATĖMIMĄ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI.....	29
2.1. Smurto panaudojimas.....	29
2.2. Pavojaus nukentėjusiojo asmens gyvybei ar sveikatai sukėlimas.....	34
2.3. Nukentėjusiojo asmens laikymas nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas.....	40
2.4. Nukentėjusiojo asmens uždarymas į psichiatrinę ligoninę ne dėl ligos.....	42
3. NETEISĖTO LAISVĖS ATĖMIMO ATSKYRIMAS NUO PANAŠIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ	49
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	54
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	56
SANTRAUKA	65
SUMMARY	66

SANTRUMPOS

EŽTK – Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

LR Konstitucija – Lietuvos Respublikos Konstitucija.

LR BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

LR BPK - Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.

LR CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

LR CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas.

LAT - Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

LAPT – Lietuvos apeliacinis teismas.

IŽANGA

Nagrinėjamos problemos aktualumas, originalumas, naujumas. Viena svarbiausių, prigimtinių žmogaus teisių, kurią gimdamas įgyja kiekvienas žmogus – teisė į laisvę. Ši pozityvioji asmens teisė priklauso žmogui nepaisant to, “koku mastu valstybė įvairiais teisės aktais ją įtvirtina.”¹ Tačiau teisės į laisvę apsauga jau nebeprisiklauso tik nuo paties žmogaus, jo gynybai yra svarbus ir valstybės indėlis. Todėl žmogaus teisės į laisvę apsauga - vienas svarbiausių kiekvienos demokratinės valstybės uždavinių. Ne išimtis ir Lietuvos. Mūsų šalis, būdama demokratinė, teisine valstybe prigimtinių žmogaus teisės į laisvę apsaugą įtvirtina pačiame svarbiausiame šalies teisės akte - LR Konstitucijoje, kurios 20 straipsnyje nurodoma, kad “žmogaus laisvė neliečiama.”² Tačiau, kad ir kaip būtų saugoma asmens teisė į laisvę, ji, atliekant įvairias nusikalstamas veikas, dažnai pažeidžiama. Viena, bene labiausiai pažeidžiančių asmens teisę į laisvę, nusikalstama veika yra neteisėtas laisvės atėmimas, su kuriuo, savitais būdais, kovoja visos pasaulio valstybės nepriklausomai nuo jų išsivystymo lygio.

Mūsų šalyje šiuo metu draudimas neteisėtai atimti laisvę asmeniui įtvirtintas LR BK 146 straipsnyje. Įdomu tai, kad nei viena šio straipsnio dalis nuo 2003 m. LR BK įsigaliojimo nėra keista, pildyta. Tai, lyginant su kitomis nusikalstamomis veikomis, itin retas atvejis. Taip pat, per šiuos metus aptariama nusikalstama veikla nebuvo išsamiai tirta ir analizuota, baudžiamosios teisės moksle nebuvo skirtas deramas dėmesys neteisėto laisvės atėmimo sudėties analizei. Taigi, yra daug neatsakytų klausimų neteisėto laisvės atėmimo aspektu. Be kita ko, nėra apžvelgta ir analizuota teismų praktika dėl neteisėto laisvės atėmimo. Dėl šių priežasčių pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema aktuali, originali ir nauja.

Tyrimo objektas. Neteisėto laisvės atėmimo sudėtis.

Tyrimo tikslas. Atsižvelgiant į tyrimo apimtį, išanalizuoti neteisėto laisvės atėmimo sudėtį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti neteisėto laisvės atėmimo objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius ir atskleisti jų turinį, remiantis teisės aktais, baudžiamosios teisės doktrina ir teismų praktika.

2. Išanalizuoti neteisėtą laisvės atėmimą kvalifikuojančius požymius, atskleisti jų turinį remiantis teisės aktais, baudžiamosios teisės doktrina ir teismų praktika.

¹ DRAKŠIENĖ, A., DRAKŠAS, R., *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2008. p. 227;

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014;

3. Išanalizuoti neteisėto laisvės atėmimo santykį su kitomis nusikalstamomis veikomis ir pateikti rekomendacijas dėl baudžiamojo įstatymo taikymo sudėtingesniais atvejais.

Svarbiausi šaltiniai. Analizuojant neteisėto laisvės atėmimo sudėties požymius, remtasi O. Fedosiuk, V. Piesliako, A. Abramavičiaus ir kt. darbais. Nustatant neteisėtą laisvės atėmimą kvalifikuojančius požymius, remtasi O. Fedosiuko, J. Šukytės ir R. Marcijauskaitės, A. Bryant, P. Meyers darbais. Neteisėtą laisvės atėmimą atskiriant nuo panašių nusikalstamų veikų vadovautasi A. Abramavičiaus, O. Fedosiuk darbais. Be to, rašant magistro baigiamąjį darbą remtasi baudžiamaisiais įstatymais, teismų praktika.

Darbo metodai. Dokumentų analizės metodas naudojamas analizuojant teisės aktus, įvairią, aktualią, neteisėtam laisvės atėmimui mokslinę literatūrą, teismų praktiką. Sisteminės analizės metodas taikytas atskleidžiant neteisėto laisvės atėmimo subjektą, objektą, objektyviąją ir subjektyviąją puses, analizuojant neteisėtą laisvės atėmimą kvalifikuojančius požymius. Lingvistinio metodo pagalba atskleistos teisės aktuose vartojamos sąvokos. Lyginamasis metodas taikytas nustatant neteisėto laisvės atėmimo ir į jį panašių nusikalstamų veikų skirtumus. Remiantis kiekybiniu tyrimo metodu atlikta teisminės praktikos analizė. Apibendrinimo metodas pritaikytas rengiant darbo išvadas, bei pasiūlymus.

1. NETEISĖTO LAISVĖS ATĖMIMO SUDĖTIES ANALIZĖ PAGAL LR BK 146 STRAIPSNĮ

1.1. Objektas ir nukentėjusysis

Baudžiamosios teisės literatūroje akcentuojama tikslaus nusikalstamos veikos objekto apibrėžimo svarba. Tiksliai apibrėžti nusikalstamų veikų objektą svarbu tam, kad būtų galima suvokti, į ką konkrečiai yra kėsinamasi tam tikromis nusikalstamomis veikomis, bei ką įstatymų leidėjas laiko saugotinais gėriais.³ Doktrinoje skiriami keli nusikalstamų veikų objektai: bendrasis, rūšinis, tiesioginis, pagrindinis, papildomas ir fakultatyvus.⁴ Bendrasis nusikalstamos veikos objektas - tai visuma teisinių gėrių, saugomų baudžiamuoju įstatymu.⁵ Šis objektas padeda atskirti nusikalstamas veikas nuo nenusikalstamų, todėl jis būdingas visoms nusikalstamoms veikoms, tarp jų ir neteisėtam laisvės atėmimui. Atsižvelgiant į tai, jog šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama konkrečios nusikalstamos veikos – neteisėto laisvės atėmimo sudėtis, išsamiau bendrojo nusikalstamų veikų objekto nenagrinėsime. Neanalizuosime ir fakultatyvaus objekto, kadangi šie objektai “pripažįstami tie teisiniai gėriai, kurie nėra būtini atitinkamo nusikaltimo sudėties požymiai.”⁶ Taigi, toliau analizuosime tik rūšinį ir tiesioginį objektus.

Rūšiniu objektu konkretizuojamas bendrasis objektas. Paprastai LR BK specialiosios dalies skyrių pavadinimai apibūdina šiuose skyriuose numatytų nusikalstamų veikų rūšinį kėsinimosi objektą. LR BK XX skyriaus “Nusikaltimai žmogaus laisvei”⁷ pavadinimas leidžia daryti išvadą, kad rūšinis neteisėto laisvės atėmimo objektas – žmogaus laisvė.

Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne pateikiami keli žodžio laisvė apibrėžimai. Laisvė – tai „galėjimas daryti tai, ką nori, turėjimas valios“, taip pat „buvimas neuždarytam, galėjimas laisvai judėti.“⁸ Taigi, semantinė žodžio laisvė reikšmė siejama su žmogaus psichinėmis, moralinėmis bei fizinėmis galimybėmis mąstyti, elgtis, judėti taip kaip asmuo nori pats, - t. y. laisvė suvokiama kaip nepriklausymas nuo kitų asmenų.

³ СВЕТЛОВ, А. Я. *Ответственность за должностные преступления*, Киев: Наукова думка, 1978, p. 25. [žiūrėta 2015-09-12]. Prieiga per internetą: <http://www.twirpx.com/file/1330590/>;

⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et.al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. 3-asis leid. Vilnius, 2003, p. 162-166;

⁵ *Ibid*, p. 163;

⁶ *Ibid*, p. 278;

⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;

⁸ Dabartinis lietuvių kalbos žodynas internete. [žiūrėta 2015-09-24]. Prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/>;

Vieno žymiausių Lietuvos filosofų A. Maceinos teigimu, laisvė - tai asmens galia apspręsti patį save, t. y., asmuo pats nusprendžia kaip jam būti ir valios galia tą apsisprendimą įgyvendina: kelia tikslus, renkasi veiklos būdus, būna atvira būtybe, todėl yra savo paties žinioje bei galioje.⁹ Vadinasi, laisvė – neatsiejama nuo žmogaus teisė, galimybė reikšti savo valią visais savo būties klausimais.

Teisės doktrinoje terminas laisvė aiškinamas panašiai kaip ir lietuvių kalbos žodyne. “Laisvė, kaip saugomas gėris, suprantama dviem aspektais: kaip fizinė žmogaus laisvė ir kaip jo valios laisvė. Fizinė žmogaus laisvė pasireiškia kaip galimybė daryti kūno judesius, judėti erdvėje, pasirinkti savo buvimo vietą. Žmogaus valios laisvė reiškia jo galimybę pasirinkti savo elgesio variantą, kitaip sakant, pažeisti kito žmogaus valios laisvę reiškia versti jį elgtis taip, kaip nori kaltininkas.”¹⁰ Teismų praktikoje, kaip ir doktrinoje laisvė, kaip fundamentali,¹¹ saugoma vertybė, “suprantama dviem aspektais: kaip fizinė žmogaus laisvė, ir kaip jo valios laisvė. “Fizinė žmogaus laisvė pasireiškia žmogaus galimybe judėti erdvėje, atlikti tam tikrus judesius, pačiam pasirinkti savo buvimo vietą. Tuo tarpu žmogaus valios laisvė reiškia asmens galimybę pasirinkti savo elgesio variantą.”¹² Matome, kad laisvė pripažįstama saugotina vertybe ir skiriama į dvi rūšis - fizinę laisvę ir valios laisvę.

Žmogaus laisvė, kaip rūšinis neteisėto laisvės atėmimo objektas įvardijama ir baudžiamosios teisės doktrinoje, nurodant, kad šiuo nusikaltimu yra suvaržoma žmogaus laisvė, t. y. laisvė pasirinkti tam tikrą elgesio variantą, buvimo vietą ir pan.¹³

Tiesioginis objektas - būtinais kiekvienos konkrečios nusikalstamos sudėties elementas, ne išimtis ir neteisėto laisvės atėmimo nusikalstamoje veikoje. Dėl šios priežasties mokslinėje literatūroje dažniausiai išryškintas tiesioginis neteisėto laisvės atėmimo objektas. Štai LR BK komentare nurodoma, kad neteisėto laisvės atėmimo objektas – “žmogaus laisvė pasirinkti savo buvimo vietą.”¹⁴ E. Gruodytė nurodo, kad neteisėtu laisvės atėmimu “ribojama fizinė asmens laisvė.”¹⁵ Galima teigti, kad ši autorė apibūdina tiesioginį analizuojamos nusikalstamos veikos objektą – laisvę pasirinkti savo buvimo vietą. O. Fedosiuk taip pat nurodo, kad laisvės atėmimas turėtų būti suprantamas

⁹ MACEINA, A. *Raštai*. T. VII. Vilnius: Mintis, 1994, p.257;

¹⁰ FEDOSIUK, O. *Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas laisvei*. Jurisprudencija, 2003, T. 45(37), p. 90;

¹¹ Europos žmogaus teisių teismo praktikoje (pvz. 2004 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Assanidze v. Gruzija* Nr. 71503/01) pažymima, kad teisė į laisvę ir saugumą yra fundamentali, t.y. jai teikiama aukščiausia pirminė svarba kiekvienoje demokratinėje visuomenėje;

¹² Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-326-483/2015;

¹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-73/2014;

¹⁴ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009 .p.156;

¹⁵ FEDOSIUK, O., *et al. Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2013; p. 105;

kaip tyčinis atėmimas nukentėjusiajam fizinės galimybės lemti savo buvimo vietą.¹⁶ Taigi, ir šis autorius įvardija žmogaus fizinę laisvę kaip tiesioginį neteisėto laisvės atėmimo objektą.

Pažymėtina, jog teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad “asmens laisvė yra suvaržoma ne tik tada, kai asmuo visiškai netenka galimybės pasirinkti savo buvimo vietos ar elgesio varianto, bet ir tada, kai ši laisvė apribojama iš dalies.”¹⁷ Vadinasi, neteisėto laisvės atėmimo tiesioginis objektas yra ir dalinis asmens fizinės laisvės apribojimas.

Kadangi tiesioginis neteisėto laisvės atėmimo objektas – žmogaus fizinė laisvė, dėl neteisėto laisvės atėmimo žala gali būti padaroma tik fiziniam asmeniui, t. y. nukentėjusiuoju negali būti juridinis asmuo.

Nukentėjusysis – sulaukęs 14 metų fizinis asmuo. Vadinasi, nukentėjusiuoju gali būti ne tik suaugęs žmogus, tačiau ir nepilnametis asmuo (nuo 14 iki 18 m.). Nukentėjusiojo sąvoka įtvirtinta LR BPK 28 straipsnio 1 dalyje, kurioje nurodyta, kad nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos.¹⁸ Teismų praktikoje patikslinama, kad “nukentėjusiuoju ir civiliniu ieškovu fizinis asmuo pripažįstamas nepriklausomai nuo to asmens amžiaus, veiksnumo, sveikatos būklės ar kitų aplinkybių.”¹⁹ Vadinasi, neteisėto laisvės atėmimo atveju, nukentėjusysis gali būti veiksnus, arba neveiksnus, ribotai veiksnus fizinis asmuo kuriam nusikalstama veika padaryta žala. (Pastebėtina, kad siekiant įgyvendinti Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos 12 straipsnio 12 straipsnio reikalavimus, susijusius su pagalbos neįgaliesiems priimant sprendimus teikimu Lietuvoje nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojo LR CK, LR CPK ir kitų įstatymų pakeitimai²⁰, kuriais yra reformuojami asmenų neveiksnumo ir riboto veiksnumo institutai; įtvirtinami pagalbos priimant sprendimus teikimo ir išankstinio nurodymo teisiniai institutai, nustatyta, jog asmens veiksnumas gali būti ribojamas arba asmuo gali būti pripažintas neveiksniu tam tikrose srityse. Naujomis nuostatomis “perkelta nemažai pagrindinių Konvencijos 12 straipsnyje įtvirtintų garantijų, kurios turi apsaugoti asmenis nuo galimo piktnaudžiavimo apribojant jų teises bei siekiant neįgalių asmenų žmogaus teisių užtikrinimo bei efektyvaus

¹⁶FEDOSIUK, O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002, p. 165;

¹⁷ Lietuvos Apeliacinio Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-73/2014;

¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios 2002, Nr. 37-1341;

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252/2007;

²⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo įstatymas. Lietuvos *Teisės aktų registras*, 2015-04-10, Nr. 2015-05573; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymas, *Teisės aktų registras*, 2015-04-10, Nr. 2015-05574;

realizavimo.²¹ Remiantis išdėstytu, dabar asmuo nėra apskritai neveiksnius, jis gali būti neveiksnius tik tam tikrose gyvenimo srityse. Tai reiškia, kad jei teismo nutartimi nenumatyta, kad asmuo negali savarankiškai pasirinkti norimos savo buvimo vietos, vadinasi, kitoje kokioje nors srityje asmens pripažinimas neveiksniu, nesuteikia teisės tokio asmens globėjams ar rūpintojams, kokiais nors būdais riboti asmens buvimo vietos pasirinkimą. Jei globėjai, rūpintojai apriboja ar atima kurioje nors srityje neveiksnaus asmens (tačiau ne buvimo vietos pasirinkimo srityje) savarankiškai pasirinkti norimą buvimo vietą, jie atsakys pagal LR BK 146 straipsnį.

Apibendrinant, kas išdėstyta, teigtina, kad LR BK 146 straipsnio rūšinis objektas yra žmogaus laisvė, o tiesioginis objektas - žmogaus laisvė pasirinkti savo buvimo vietą, t. y. žmogaus fizinę laisvę. Nukentėjusiuoju nuo šios veikos paprastai gali būti tik asmuo sulaukęs 14 metų amžiaus, veiksnus, bei neveiksnius asmuo.

1.2. Objektyvieji požymiai

LR BK 146 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tas, kas neteisėtai atėmė žmogui laisvę, jeigu nebuvo žmogaus pagrobimo kaip įkaito požymių, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų. Akivaizdu, kad „neteisėtas laisvės atėmimas – tai prievartos aktas, kai nukentėjusiajam sudaroma tokia situacija, kad jis negali lemti savo buvimo vietos.“²² Objektyviai neteisėtas laisvės atėmimas pasireiškia kaip žmogaus pagrobimas kaip daikto, paimant ir perkeliant jį arba neperkeliant, bet sulaikant jo buvimo vietoje ir laikant prieš jo valią.²³ Taigi, remiantis LR BK komentaru, neteisėtas laisvės atėmimas – turi būti padaromas prieš nukentėjusiojo valią. Vadinasi, jei asmeniui atimama laisvė, pavyzdžiui jį užrakinant bute, tačiau jis niekur ir nenori išeiti, neteisėto laisvės atėmimo nebus. Pažymėtina, kad teismų praktikoje, nagrinėjant, ar buvo įvykdytas neteisėtas laisvės atėmimas, aiškinamasi nukentėjusiojo valios aspektai. (Pavyzdžiui Plungės rajono apylinkės teismo byloje Nr. 1-10-404/2012 nurodyta, kad aptartais įrodymais dėl nukentėjusiosios neteisėto laisvės atėmimo surinkta pakankamai įrodymų, kad ji į sodybą atvyko ne savo noru, t. y., nustatyta, kad kai visi kaltinamieji automobiliu vyko į draugo namus, vienas vaikinai kitiems kaltinamiesiems nukentėjusiąją apibudino kaip laisvo elgesio merginą, kuri „duoda visiems“, nebuvo tariamasi ją išžaginti ar tenkinti lytinę aistrą prieš jos valią, buvo kalbama tik apie nukentėjusiosios išvežimą iš

²¹JUODKAITĖ D., Teisinio veiksnio reforma Lietuvoje: nuo sovietinio konteksto iki šiuolaikinių žmogaus teisių standartų. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. 2015 Nr. 16 (2) p., 36;

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154/2008;

²³ABRAMAVIČIUS, A., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009., p.156;

namų prievarta, jeigu ji pati nesutiks su jais vyksti, nes, anot jo, su mergina galima susitarti be smurto.²⁴⁾

Neteisėtas laisvės atėmimas gali pasireikšti įvairiomis žmogaus laisvės pasirinkti savo buvimo vietą suvaržymo formomis. Teismų praktika puikiai atskleidžia, kokios gali būti žmogaus laisvės pasirinkti savo buvimo vietą suvaržymo formos.

Viena dažniausiai pasitaikančių žmogaus laisvės pasirinkti savo buvimo vietą suvaržymo formų – tai asmens sulaikymas, uždarymas, užrakinimas patalpoje, kuomet asmuo negali išeiti. Žmogus gali būti uždaromas, sulaikomas savo buvimo vietoje. Gana dažnai asmuo uždaromas bute, name, ar kitoje gyventi pritaikytoje patalpoje. Pavyzdžiui, LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377/2014, nagrinėta situacija, kuomet kaltininkas paslėpė raktus nuo buto durų, sulaužė nukentėjusiosios mobiliojo ryšio telefoną ir taip atėmė galimybę išeiti iš buto ar išsikviesti pagalbą, nereagavo į nukentėjusiosios ir policijos pareigūnų prašymus atrakinti duris iki tol, kol specialiosios tarnybos išlaužė buto duris ir išlaisvino nukentėjusiąją.²⁵ Žmogus gali būti sulaikomas ne tik patalpoje, tačiau ir kitoje savo buvimo vietoje, pavyzdžiui miške. Štai Alytaus rajono apylinkės baudžiamojoje byloje Nr. 1-71-224/2014 teismas nustatė, kad mieste prie vieno namo esančiame miškelyje, - tai yra viešojoje vietoje, kaltinamieji be aiškios priežasties prikibo prie nukentėjusiojo ir iš jo tyčiojosi, mušė. Jam atsistojus ir bandant pabėgti, vienas kaltinamųjų žmogų užsiundė savo šunimi. Kiti kaltinamieji nuėjo prie nukentėjusiojo, kuris, bijodamas šuns, sustojo ir jį prievarta atsivedė atgal į išgertuvių vietą ir liepė būti kartu, dėl ko nukentėjusysis negalėjo išeiti į namus. Vieniems kaltinamiesiems išėjus iš kompanijos, kiti toliau tyčiojosi iš nukentėjusiojo, neleido jam išeiti namo, liepė būti kartu.²⁶ Iš pateiktų bylų, matome, kad analizuojama nusikalstama veika, kai žmogus uždaromas, sulaikomas savo buvimo vietoje, padaroma įvairiais būdais “apribojant žmogaus laisvę judėti erdvėje.”²⁷ Bendrojoje šio nusikaltimo dispozicijoje tiesiogiai nėra nurodytas erdvės, vietos požymis, tačiau analizuojant teismų praktiką, matyti, kad nukentėjusysis prieš jo valią yra laikomas tam tikroje vietoje, kuri gali būti tiek uždara, tiek atvira. Uždara – butas, namas, sodyba, automobilis. Atvira vieta - miškas, laukai ir pan.

Fizinė laisvė asmeniui gali būti atimama žmogų pagrobiant, t. y. perkeliant jį iš vienos vietos į kitą ir laikant nelaisvėje šioje vietoje. Pavyzdžiui, LAT baudžiamojoje

²⁴ Plungės rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 27 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-10-404/2012;

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377/2014;

²⁶ Alytaus rajono apylinkės teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-71-224/2014;

²⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 157;

byloje Nr. 2K-452/2012 nustatyta, kad kaltinamieji gatvėje pastebėję nukentėjusiąją, automobiliu nenustatytą laiką ją persekiojo, bėgančią nuo persekiotojų, nusivijo, pagavo namo laiptinėje, atvedė ir įsodino į automobilį. Tęsdami nusikalstamus veiksmus, apie 4 val. atvežė moterį į namą, čia nukentėjusiąją prievarta ją laikė apie 2-3 val.²⁸ Neteisėto laisvės atėmimo atvejais, kai žmogus pagrobiamas dažnai naudojama pagalbinė nusikalstamos veikos padarymo priemonė - transporto priemonė, kuria nukentėjusieji gali būti perkeliami iš vienos vietos į kitą.

Žmogaus laisvė pasirinkti savo buvimo vietą gali būti atimta ir žmogaus neuždarant tam tikroje vietoje, jo nepagrobiant, bet atimant ar iš esmės suvaržant jam galimybę atlikti kūno judesius. Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-152-166/2011 kaltinamasis savo žmoną prievarta uždarė sodybos ūkiniame pastate, pririšdamas ją už kojos grandinę prie medinės atramos.²⁹ Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 5 d. nagrinėtoje byloje teismas nustatė, kad kaltinamasis už rankų ištempė nukentėjusiąją į lauką, pargriovė ant žemės, lipnia juosta surišo jai rankas ir kojas ir taip surištą ją paėmė už pažastų, nutempė prie kieme esančio medžio ir pririšo prie medžio virvė.³⁰ Neteisėtai atimta laisvė žmogų pririšant buvo nustatyta ir kitoje byloje. Iš automobilio pasiimta virvė kaltinamieji pririšo nukentėjusįjį prie medžio, paėmė iš jo mobilaus ryšio telefoną ir raktus, jog nukentėjusysis negalėtų išsikviesti pagalbos bei išsilaisvinti ir nuvažiavo.³¹ LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1/2012 nukentėjusioji buvo surakinta antrankiais.³²

Būtina pastebėti, kad neteisėtas laisvės atėmimas gali būti padaromas naudojant fizinę jėgą, grasinimus, ar pasitelkus apgaulę ir kitais būdais. Pavyzdžiui, LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2010 nustatyta, kad bendrininkas, kurio atžvilgiu ikiteisminis tyrimas atskirtas, pakvietęs nukentėjusįjį tariamai pasikalbėti, apgaule įviliojo jį į automobilį stovėjusį prie namo, nukentėjusiajam įsėdus į šį automobilį, nuteistieji neleisdami jam išlipti iš automobilio, neteisėtai atėmė jam laisvę.³³ Matome, kad šiuo atveju nukentėjusysis suklaidinamas, jo atžvilgiu panaudojama jėga siekiant, kad šis elgtųsi pagal kaltininko valią.

Baudžiamosios teisės moksle nusikalstamos veikos turi dvi išorines pasireiškimo formas: pavojingą veikimą ir pavojingą neveikimą. Pavojingas veikimas - tai aktyvus poelgis, atliekamas bent vienu kūno judesiu, žodžiu.³⁴ Doktrinoje laikomasi nuomonės,

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2012.

²⁹ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-152-166/2011.

³⁰ Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-193-2014.

³¹ Jurbarko rajono apylinkės teismo 2012 m. vasario 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. N1-40-384/2012.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1/2012.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2010.

³⁴ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 256-264.

kad pavojingas veikimas yra dažniausiai pasitaikanti nusikalstamos veikos forma.³⁵ Skirtingai nei pavojingas veikimas, pavojingas neveikimas siejamas su asmens pasyvumu, veiksmų neatlikimu. A. Abramavičius pavojingą neveikimą apibrėžia kaip „pasyvų žmogaus elgesį, kai asmuo tam tikromis sąlygomis privalo atlikti tam tikrus kūno judesius erdvėje, bet dėl įvairių priežasčių to neatlieka, ir tai sukelia išoriniame pasaulyje neigiamus padarinius.“³⁶ Pavojingas neveikimas praktikoje pasireiškia rečiau. Ne išimtis ir neteisėto laisvės atėmimo atveju. Analizuojant teismų praktiką, pastebėtina, kad neteisėtas laisvės atėmimas dažniausiai padaromas pavojingu veikimu. Atliekant šį tyrimą nepavyko aptikti atvejų, kuomet neteisėtas laisvės atėmimas įvykdomas pavojingu neveikimu, tačiau, autorės nuomone, tai nereiškia, kad analizuojama nusikalstama veika gali būti padaroma tik pavojingu veikimu. Manytina, kad pavojingas neveikimas gali pasireikšti įvairiais atvejais. Pavyzdžiui, kaltininkas, turėdamas pareigą dėl santuokos (vyras, žmona), profesijos (policijos pareigūnas) pagelbėti asmeniui, žinodamas, kad nukentėjęs asmuo negali išeiti iš patalpos ir prašo pagalbos, nes užsikirto spyna, galėdamas pagelbėti nesiima veiksmų, dėl kurių nukentėjusysis galėtų iš tos patalpos pasišalinti ir atgauti galimybę rinktis savo buvimo vietą.

Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vieningos nuomonės dėl neteisėto laisvės atėmimo baigtumo momento, nes teisininkai skirtingai vertina, kada ši veika yra baigta. O. Fedosiuk teigia, kad veikos baigtumas sietinas su nelaisvės būklės sudarymu arba šios būklės pradžia.³⁷ Tokios pat nuomonės ir E. Gruodytė, kurios manymu nusikaltimas laikomas baigtu nuo nukentėjusiojo laisvės atėmimo momento.³⁸ Matome, kad šie mokslininkai analizuojamos veikos baigtumą sieja tik su nelaisvės būklės sudarymu arba su šios būklės pradžia, jų manymu nėra svarbu, ar tai nukentėjusysis suvokia, ar ne. Tuo tarpu J. Nociaus nuomone nusikaltimas laikomas baigtu ne tik asmenį perkeliant ar sulaikant tam tikroje vietoje prieš jo valią, bet ir nukentėjusiajam tai suvokus.³⁹ Matome, kad šis mokslininkas akcentuoja ir nukentėjusiojo suvokimą.

³⁵ DAMBRAUSKAS, G., MARCIJONAS A. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia 2004. p. 469;

³⁶ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. 3-asis leid. Vilnius, 2003, p. 164;

³⁷ FEDOSIUK, O. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis). Nusikaltimai žmogaus laisvei*. [žiūrėta 2015-09-23]. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/mru_lt/dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20laisvei.ppt;

³⁸ MILINIS, A., GRUODYTĖ, E., GUTAUSKAS, A., ir kt. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 103;

³⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 157.

Darbo autorės nuomone, nukentėjusiojo suvokimas negali turėti įtakos analizuojamos nusikalstamos veikos baigtumui, nes nusikalstamos veikos sudėtį sudaro ne nukentėjusiojo, o kaltininko suvokimas apie neteisėtą laisvės atėmimą. Dėl to pakanka, kad neteisėtai laisvė būtų atimta ir kaltininkas tai suvoktų. Taigi, autorė pritartų O. Fedosiuk ir E. Gruodytės nuomonei apie neteisėto laisvės atėmimo baigtumo momentą.

Įdomu pastebėti, kad teismų praktikoje nesilaikoma vieningos nuomonės dėl neteisėto laisvės atėmimo baigtumo momento. Dažniausiai teismai laikosi nuomonės, kad „neteisėto laisvės atėmimo sudėtis laikoma formaliąja, todėl nusikaltimo baigtumas sietinas su nelaisvės būklės sudarymu arba su šios būklės pradžia. Nesvarbu, suvokia tai nukentėjusysis ar ne.“⁴⁰ Tačiau pasitaiko atvejų, kai nusikaltimo baigtumo momentas siejamas ir su nukentėjusiojo suvokimu. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-502-303-2012 ir Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-309-530/2014, teismai nurodė, kad „nusikaltimas laikomas baigtu faktiškai sulaikant žmogų esamoje vietoje prieš jo valią ir nukentėjusiajam tai suvokus.“⁴¹ Kadangi neteisėto laisvės atėmimo sudėtis laikoma formaliąja⁴² (formaliai nusikalstamos veikos sudėčiai laikoma, kad ji yra teisiškai pabaigta vien tik ją padarius, neatsižvelgiant į jos padarinius. Tuo tarpu esant materialiai veikos sudėčiai laikoma, kad ji yra teisiškai pabaigta tik tada, kai atsiranda baudžiamajame įstatyme nurodyti padariniai), manytina, kad dėl šios priežasties nusikaltimo baigtumas sietinas su nelaisvės būklės sudarymu arba su šios būklės pradžia ir nesvarbu, suvokia tai nukentėjusysis ar ne.

Žmogaus laisvės pasirinkti savo buvimą vietą atėmimas laikomas nusikalstama veika tik tada, kai jis yra neteisėtas. Teisė į laisvę nėra absoliuti, ji gali būti ribojama. Tai patvirtina EŽTK⁴³ ir LR Konstitucija,⁴⁴ kuriose įtvirtinama, kad tam tikrais atvejais ir sąlygomis žmogaus teisė į laisvę gali būti ribojama. Vadinasi, tam tikrais atvejais galimas teisėtas laisvės atėmimas. Apibendrinant, teisėtas elgesys - tai žmonių ir organizacijų elgesys, kuris atitinka teisės normas, visuomenės socialinius naudingus tikslus ir yra

⁴⁰Vilniaus apygardos teismo 2014 m. rugpjūčio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-107-92-2014;

⁴¹Vilniaus apygardos teismo 2012 gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-502-303-2012; Kauno apygardos teismo nutartis 2014 gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-309-530/2014;

⁴²Tai pripažįstama ir mokslinėje doktrinoje (pvz. GRUODYTE, E. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 103) ir teismų praktikoje (pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2010, Vilniaus apygardos teismas 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1A-733-166-2014 ir kt.);

⁴³Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos koinvencijos 1 straipsnyje nustatyta, kad valstybė kiekvienam jos jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoja Konvencijoje apibrėžtas teises ir laisves ir atsako už šių teisių ir laisvių pažeidimus;

⁴⁴Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 str. nustatyta, kad „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“;

teisės normų leidžiamas.⁴⁵ Kitaip tariant, teisėtas elgesys – atitinkantis teisės normose nustatytus reikalavimus, elgesys. Jo antipodas – neteisėtas elgesys. S. Bikelis nurodo, kad “nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimą tikslingiausia būtų aiškinti kaip kaltininko suvokimą, kad jo daroma veika prieštarauja bendrai įstatymų nustatytai tvarkai.”⁴⁶ Taigi, neteisėtas elgesys – elgesys prieštaraujantis teisės normoms. Vadinas, teisėtas laisvės atėmimas gali būti tik tuomet, kai jis neprieštarauja teisės normoms.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti šeši teisėti asmens teisės į laisvę ribojimo atvejai. Numatyta, kad „laisvė negali būti niekam atimta kitaip, kaip šiais atvejais ir įstatymo nustatyta tvarka:

- a) kai asmuo teisėtai kalinamas pagal kompetentingo teismo nuosprendį;
- b) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba, kai norima garantuoti kokios nors įstatymo numatytos prievolės vykdymą;
- c) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą, ar kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, jog asmuo, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti;
- d) kai nepilnamečiui laisvė atimama pagal teisėtą sprendimą atiduoti jį auklėjimo priežiūrai, arba, kai jis teisėtai suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai institucijai;
- e) kai teisėtai sulaikomi asmenys, galintys platinti užkrečiamąsias ligas, psichiškai nesveiki asmenys, alkoholikai, narkomanai ar valkatos;
- f) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, arba, kai pradėtas jo deportavimo ar išdavimo kitai valstybei procesas“.⁴⁷

Pažymėtina kad LR Konstitucijos 20 straipsnis, įtvirtinantis žmogaus laisvės neliečiamumą, taip pat nurodo, kad žmogaus teisė į laisvę gali būti ribojama: “Niekam negali būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatęs įstatymas.”⁴⁸ Tačiau skirtingai nei EŽTK, LR Konstitucija nedetalizuoja teisėtų asmens laisvės ribojimo atvejų (šie atvejai įtvirtinti įstatymuose).

Atsižvelgiant į EŽTK pirmąjį punktą, kad asmuo teisėtai galėtų būti išsiųstas atlikti bausmės į įkalinimo įstaigą, bei jo atžvilgiu nuosprendis būtų pradėtas vykdyti turi būti įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis. Nuosprendis įsiteisėja, kai pasibaigia terminai

⁴⁵ VALANČIUS, K. L. *Teisės pagrindai: Konstitucionalistinis aspektas*. Vilnius: Technika. 2008, p. 206;

⁴⁶BIKELIS, S.. *Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamoji teisinė reikšmė*. Jurisprudencija, 2006, 7(85), p.60;

⁴⁷ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-98;

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014;

apeliaciniam skundai paduoti ir jis nėra apskundžiamas. Jei paduodamas apeliacinis skundas, pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo paskelbimo dienos. Tik įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu asmuo pripažįstamas kaltu dėl padaryto nusikaltimo, nuo to momento prasideda teistumas ir pradeda vykdyti bausmė.⁴⁹

Teisėtas asmens laisvės atėmimas bus laikinai sulaikius ar suėmus asmenį, taikant jam namų areštą, ar atidavus asmenį į sveikatos priežiūros įstaigą, - taikant asmens laisvę ribojančias procesines prievartos priemones. Procesinių prievartos priemonių tikslas - užkirsti kelią ir nutraukti baudžiamojo proceso dalyvių procesinius pažeidimus, užtikrinti netrukdomą baudžiamojo proceso eigą.⁵⁰

“Kardomoji priemonė suėmimas yra laikinas teisėtas laisvės atėmimas.”⁵¹ Tai viena griežčiausių kardomųjų priemonių, labiausiai ribojanti asmens fizinę laisvę. ”Taikant suėmimą apribojama asmens judėjimo laisvė, teisė laisvai kilnotis ir pasirinkti gyvenamąją vietą Lietuvoje, teisė laisvai išvykti iš Lietuvos, teisė laisvai pasirinkti darbą ar verslą bei kitos.”⁵² ”Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje laikinas sulaikymas suprantamas kaip asmens laisvę ribojanti procesinė prievartos priemonė. Asmuo gali būti sulaikomas dviem atvejais: 1) prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali asmenį sulaikyti, kai jis yra užkluptas darant nusikalstamą veiką ar tuoj po to, kai ją padarė, arba 2) ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu, tais atvejais, kai yra pagrindas ir sąlygos asmeniui skirti suėmimą.”⁵³ Procesinė prievartos priemonė laikinas sulaikymas „užkerta kelią tolesnei asmens nusikalstamai veiklai, atima galimybę pasislėpti nuo tardymo bei trukdyti nustatyti byloje tiesą ir nustatyti ir įtvirtinti nusikaltimo pėdsakus (apribojama laisvė maksimaliai 48 valandoms),”⁵⁴ o štai kardomoji priemonė suėmimas – asmens izoliavimas, užtikrinant sėkmingą ir greitą baudžiamojo proceso vyksmą ir pabaigą,⁵⁵ trunkantis ilgiau nei 48 val. Akivaizdu, kad asmens suėmimas – sunkesnė asmens laisvės atėmimo forma nei laikinas sulaikymas. Kad kardomoji priemonė suėmimas būtų teisėtas, jis skiriami remiantis LR BPK 122 straipsnyje numatytais skyrimo pagrindais ir sąlygomis, bei LR BPK 123 straipsnyje reglamentuojama suėmimo

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-287/2006;

⁵⁰ ПЕТРУХИН, И. Л. *Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение*, М., 1985. P.4;

⁵¹ PUPINYTĖ, A. Suimto įtariamojo teisinė padėtis. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus Universitetas, 2014, p.75;

⁵² ANCELIS, P. Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese. Vadovėlis. Mykolo Romerio universiteto leidykla. 2011, p.161;

⁵³ Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje. 2012, p.3. [žiūrėta 2016-03-29]. Prieiga per internetą: https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/ZTSI_Sulaikymas_Ir_Suemimas_2.pdf;

⁵⁴ BURDA, R. *Teisiniai ir kriminalistiniai asmens sulaikymo aspektai*. Jurisprudencija, 2001, t. 23(15); p. 202-203;

⁵⁵ *Ibid*, p. 202-203;

skyrimo tvarka. Laikinas sulaikymas yra teisėtas, kai skiriamas remiantis BPK 140 straipsnyje nurodytais reikalavimais.

LR BPK 132 straipsnio 1 dalyje numatyta kardomoji priemonė namų areštas. Ji suprantama kaip įpareigojimas įtariamajam nustatytu metu būti savo gyvenamojoje vietoje, nesilankyti viešosiose vietose ir nebendrauti su tam tikrais asmenimis. Trumpiau tariant namų arešto esmė – įpareigojimas būti namuose. Doktrinoje pažymima, kad “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso teisėje namų areštas – antra pagal griežtumą kardomoji priemonė po suėmimo, apribojanti asmens judėjimo laisvę bei įpareigojanti asmenį laikytis nustatytų apribojimų.”⁵⁶ Namų areštu suvaržoma žmogaus judėjimo laisvė taip užkertant galimybę trukdyti bylos tyrimui, daryti naujas nusikalstamas veikas, pasislėpti nuo tyrimą atliekančių pareigūnų, taip pat kaip ir suėmimo paskyrimo metu.

Atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą (LR BPK 141 straipsnis) taip pat neabejotinai riboja asmens teisę į laisvę, nes kai tiriant ar nagrinėjant baudžiamąją bylą prireikia įtariamajam (kaltinamajam) daryti teismo medicinos ar teismo psichiatrijos ekspertizę, įtariamasis ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi gali būti atiduotas į ekspertizės įstaigą ir laikomas ten iki ekspertizės akto pateikimo prokurorui arba teismui. Buvimo ekspertizės įstaigoje laikas įskaitomas į suėmimo laiką. Taigi, atidavimas į ekspertizės įstaigą bei laikymas joje yra prilyginami suėmimo teisiniui institutui, o asmeniui suteikiamos tokios pačios procesinės garantijos, kurios suteikiamos įtariamajam ar suimtam asmeniui.

Analizuojant teisėtą asmens laisvės atėmimą kyla klausimas kaip vertinti situaciją, kai sulaikius ar suėmus asmenį, teismas, išnagrinėjęs bylą pagal skundą dėl sulaikymo/suėmimo, pripažįsta, kad jis paskirtas nepagrįstai? Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo civilinėje byloje Nr. 2A-33-345/2014 nustatyta, kad iš ikiteisminio tyrimo pareigūnės nutarimo laikinai sulaikyti apelianą matyti, kad apeliantas laikinai sulaikytas motyvuojant tuo, jog jis neturi nuolatinės gyvenamosios vietos ir gali bandyti trukdyti procesui. Iš apelianto sulaikymo motyvų spręstina, kad apeliantas laikinai sulaikytas ikiteisminio tyrimo pareigūnei manant, jog jis slėpsis bei trukdys tyrimui (LR BPK 122 straipsnio 1 dalies 1, 2 punktai). Apelianto laikino sulaikymo metu atliktas vienintelis procesinis veiksmas – 2011 m. birželio 2 d. apeliantas apklaustas kaip įtariamasis. Faktas, jog apeliantas, atvykęs į Kauno apskrities vyriausiąją policijos komisariatą, atsisakė dalyvauti procesiniuose veiksmuose be gynėjo, *per se* negalėjo būti priežastimi apelianą laikinai sulaikyti, juolab, kad įtariamuoju toje pačioje byloje jis

⁵⁶MARAZIENĖ, R., *Namų areštas: teorinės ir praktinės- problemos*. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas. 2009, p.53.

buvo apklaustas dar 2008 m. birželio 20 d. Taigi, žinodamas apie pradėtą ikiteisminį tyrimą, apeliantas nesislapstė, iškvietas atvyko į policijos komisariatą, o ikiteisminio tyrimo pareigūnei buvo žinomi apelianto kontaktiniai duomenys. Tai tik patvirtina nebuvus pagrindo apelianto sulaikymui, t. y. objektyviam manymui, kad apeliantas gali pasislėpti ar trukdyti tyrimui.⁵⁷ Teismas šioje byloje padarė išvadą, jog asmuo buvo laikinai sulaikytas neteisėtai. Tokiu atveju, kaip nurodoma mokslinėje literatūroje, šia procesinės prievartos priemone linkstama piktnaudžiauti, taip pažeidžiant žmogaus teises.⁵⁸ Piktnaudžiavimą ir žmogaus teisių pažeidimą asmenį neteisėtai sulaikant ar suimant įžvelgia ir Seimo kontrolierius.⁵⁹ Remiantis LR BPK 44 straipsnio 4 dalimi, kiekvienas asmuo, kuris buvo neteisėtai sulaikytas ar suimtas, turi teisę į žalos atlyginimą įstatymų nustatyta tvarka. Pastebėtina, kad žalos atlyginimas galimas teismo tvarka, kreipusis neteisėtai sulaikytam, suimtam asmeniui (teismas priima sprendimą dėl žalos, atsiradusios dėl neteisėtų veiksmų) ir ne teismo tvarka, remiantis Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymu,⁶⁰ kurio 4 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad ne teismo tvarka atlyginamos turtinės žalos dydis negali viršyti 2 900 eurų, o neturtinės žalos dydis negali viršyti 1 500 eurų.

Teisėtas bus ir asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas, pagal LR BK 29 straipsnį. “Asmens padariusio nusikalstamą veiką sulaikymas – tai tokia situacija, kai vejantis, stabdant, neleidžiant ištrūkti ar kitais veiksmais aktyviai bandančiam išvengti sulaikymo nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui padaroma turtinė žala, nesunkus sveikatos sutrikdymas arba sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo, jeigu nusikalstamą veiką padariusio asmens kitaip nebuvo galima sulaikyti.”⁶¹ Pastebėtina, kad šiuo atveju, asmens, atremiančio nusikalstamą veiką padariusio asmens pasipriešinimą, veikai taikomos šio kodekso 28 straipsnyje nustatytos būtinosios ginties taisyklės (LR BK 29 straipsnio 2 dalis).

⁵⁷Vilniaus apygardos teismo 2014 balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-33-345/2014.

⁵⁸GODA, G., KAZLAUSKAS, M., KUČONIS, P., *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius, 2011, p. 254.

⁵⁹Seimo kontrolieriaus iniciatyva atlikto tyrimo dėl Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato, Kretingos, Plungės ir Skuodo rajonų policijos komisariatų pareigūnų veiklos pažyma Nr. 4D-2013/1-1265.; [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per internetą : <http://www.lrski.lt/lt/seimo-kontrolieriu-pazymos/viewdownload/1-seimo-kontrolieri-pazymos/9146-seimo-kontrolieriaus-iniciatyva-atlikto-tyrimo-del-klaipedos-apskrities-vyriausiojo-policijos-komisariato-kretingos-plunges-ir-skuodo-rajon-policijos-komisariat-pareigun-veiklos-pazyma.html>;

⁶⁰ Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2228;

⁶¹ Šiaulių apygardos teismo 2008 spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-326-154/2008.

Asmens laisvės pasirinkti savo buvimo vietą teisėtas suvaržymas, galimas ir būtiniosios ginties, būtinojo reikalingumo, profesinės pareigos vykdymo atvejais. Tai pripažįstama mokslinėje doktrinoje,⁶² teismų praktikoje.⁶³

Baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė – būtinoji gintis (LR BK 28 straipsnis) arba kitaip tariant reikalingas apsigynimas⁶⁴ (ar apgynimas) nuo neteisėtų besikėsinančiojo veiksmų gali sudaryti situaciją žmogaus laisvės atėmimui. Pažymėtina, kad būtinoji gintis turi išpildyti tam tikras teisėtumo sąlygas (“teisėtumo sąlygos – aplinkybės, dėl kurių padarytoji veika nelaikoma nusikalstama”⁶⁵): galima ne prieš bet kokias veikas, tik prieš pavojingas, nukreiptas prieš asmens gyvybę, sveikatą, seksualinio apsisprendimo laisvę, nuosavybę, būsto neliečiamybę, ar kitas teises, valstybės arba visuomenės interesus. Būtinajai ginčiai būtina sąlyga – kėsintis realumas, akivaizdumas. Taigi, žala, padaryta ginantis nuo pavojingo kėsintis, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, jei esama įstatyme numatytų sąlygų. Kėsintis apibūdina trys sąlygos: kėsintis pavojingumas, kėsintis akivaizdumas, kėsintis realumas.⁶⁶ Teismų praktikoje taip pat laikomasi nuomonės, kad kėsintis, dėl kurio galima būtinoji gintis, turi būti pavojingas, realus ir akivaizdus.⁶⁷

Vadinasi, kai žmogus atremdamas kėsintis savo namuose uždaro ir užrakina rūsyje į namus įsibrovusį užpuoliką, arba žmogus užpuoliką surakina ar suriša, tokie veiksmai bus laikomi socialiai vertingais, nes nukreipti prieš pavojingą, realų ir neteisėtą kėsintis. Todėl toks laisvės atėmimas bus teisėtas. LAT išaiškino, kad „atremiant pavojingą kėsintis, įstatymas leidžia ginti ne tik savo, bet ir kitų asmenų teises, valstybės ar visuomenės interesus. Ginant kitą asmenį ar jo teises, nebūtinai to asmens sutikimas.“⁶⁸ Taigi, teisėtas laisvės atėmimas bus tuomet, kai vyras atremdamas kėsintis, gindamas moterį nuo prievartautojo ją suriša, kad nepabėgtų ir pan.

Taip pat teisėtas laisvės atėmimas galimas ir esant dar vienai baudžiamąją atsakomybę šalinančiai aplinkybei – būtinajam reikalingumui. Būtinasis reikalingumas (LR BK 31 straipsnis) – tai visuomenei naudinga sąmoninga ir valinga asmens veika,

⁶²ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 156;

⁶³ Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-754-361/2010;

⁶⁴ STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925, p. 31;

⁶⁵ KUJALIS, P. *Būtinasis reikalingumas, kaip aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę*: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) Mykolo Romerio universiteto leidykla.- Vilnius, 2004. p. 11;

⁶⁶ ABRAMAVIČIUS, A., ET. AL. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. 3-asis leid. Vilnius, 2003, p. 163. p. 181;

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205/2010;

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“. Teismų praktika: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Nr. 7. Vilnius, 1997.

formaliai atitinkanti LR BK numatyto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymius, tačiau padaryta žala siekiant pašalinti sau pačiam, kitiems asmenims ar jų teisėms, visuomenės ar valstybės interesams gresiantį pavojų, jeigu šis pavojus negalėjo būti pašalintas kitomis priemonėmis ir padaryta žala yra mažiau reikšminga už tą, kuri grėsė.⁶⁹ Kaip ir būtiniosios ginties atveju, būtinasis reikalingumas turi atitikti tam tikras teisėtumo sąlygas. Išskiriamos keturios sąlygos: pavojus įstatymo saugomoms vertybėms, pavojaus realumas, o ne tariamumas, pavojaus akivaizdumas, kilusio pavojaus pašalinimo galimumas tik vienu būdu – darant žalą pavojaus šaltiniui, arba, nekaltam asmeniui ar vertybei.⁷⁰ Darbo autorės nuomone, asmens laisvės teisėtas suvaržymas bus būtinojo reikalingumo atveju, kuomet asmuo siekdamas apsaugoti žmones nuo gaisro uždaro juos prieš jų valią patalpoje, kuri atspari ugniai.

Teismų praktikoje laisvės atėmimo teisėtumo klausimas esant būtinajai ginčiai ar būtinajam reikalingumui buvo nagrinėtas 2014 m. rugsėjo 5 d. Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-193-2014. Šioje byloje buvo nustatyta, jog kilo konfliktas dėl daiktų paėmimo. Kaltinamieji teigė, kad surišo nukentėjusiąją todėl, kad ji neleido išvežti daiktų – neva realizuodami būtinąją gintį. Teismas konstatavo, kad nuteistiesiems neatsirado teisės į būtinąją gintį, jų veiksmai neatitiko ir būtinajam reikalingumui būtinų sąlygų, nes neteisėtus turto išnešimo iš sodybos ir pakrovimo į transporto priemonės veiksmus pradėjo jie patys. Priešingai, vėlesni nuteistųjų veiksmai patvirtina, kad nuteistųjų veiksmai buvo nukreipti ne į apsigynimą nuo nukentėjusiosios, o į netrukdomą turto paėmimą ir išvežimą, t. y. neatitiko nei būtiniosios ginties, nei būtinojo reikalingumo sąlygų.⁷¹ Matome, kad šiuo atveju buvo įvykdytas neteisėtas laisvės atėmimas.

Teisėtas laisvės atėmimas galimas ir vykdant profesines pareigas. Dėl profesinių pareigų vykdymo, kaip aplinkybės, šalinančios baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 30 straipsnį asmuo pagal neatsako už žalą, kurią padarė vykdymas profesines pareigas, jeigu jis neviršijo įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytų įgaliojimų. Taigi, “įstatymas nustato dvi žalos padarymo teisėtumo sąlygas vykdant profesines pareigas. Jų visuma šalina asmens baudžiamąją atsakomybę. Pirmoje sąlygoje nustatyta, kad žala padaroma vykdant profesines pareigas. Taigi, žala padaroma darbo santykių srityje ir žalos padarymas susijęs su profesinių funkcijų vykdymu. Antroji sąlyga siejama su veikimu

⁶⁹KUJALIS, P. *Būtinasis reikalingumas, kaip aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę*: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) Mykolo Romerio universiteto leidykla.- Vilnius, 2004. p. 38;

⁷⁰PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Antroji knyga. Justitia. Vilnius, 2008.p.45;

⁷¹ Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-193-2014;

neviršijant įgaliojimų.”⁷² Manytina, kad gydytojas psichiatras psichiatrijos ligoninės palatoje užrakinęs ūmų ligonį (siekdamas apsaugoti ligonio gyvybę, sveikatą), teisėtai apribos jo laisvę.

Apibendrinant, objektyviai neteisėtas laisvės atėmimas – tai neteisėtas žmogaus (prieš jo valią) sulaikymas, uždarymas, užrakinimas patalpoje, kuomet asmuo negali išeiti, sulaikymas jo buvimo vietoje, pagrobimas perkeliant žmogų iš vienos vietos į kitą ir laikant nelaisvėje šioje vietoje, galimybės atlikti kūno judesius suvaržymas, atimant jam galimybę pasirinkti savo buvimo vietą. Nusikalstama veika dažniausiai padaroma pavojingu veikimu, tačiau gali pasireikšti ir pavojingu neveikimu. Ši nusikalstama veika formali, o jos baigtumo momentas siejamas su nelaisvės būklės sudarymu. Nukentėjusiojo suvokimas negali turėti įtakos nusikaltimo baigtumui. Įstatymuose yra numatyti teisėti būdai, kada žmogaus laisvę galima suvaržyti, pavyzdžiui būtinojo reikalingumo, būtinosios ginties, terminuoto laisvės atėmimo ir kitais atvejais.

2.3. Subjektas

Remiantis LR BK 13 straipsnio 1 dalimi neteisėto laisvės atėmimo subjektu gali būti fizinis, 16 metų amžiaus sulaukęs, asmuo. (Svarbu atkreipti dėmesį, kad įstatymų leidėjas už neteisėtą laisvės atėmimą nenumatė juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės.) Fizinis asmuo turi būti pakaltinamas. Mokslinėje literatūroje laikomasi nuomonės, kad “pakaltinamumas - tai asmens sugebėjimas suprasti savo veiksmus ir juos valdyti. Rusų autorius R. Michejevas mano, kad pakaltinamumas yra asmens gebėjimas nusikaltimo darymo metu suvokti faktinį savo veiksmų pobūdį bei daromos veikos visuomeninį pavojingumą ir vadovauti savo veiksams (arba neveikimui); jis lemia galimybę asmenį pripažinti kaltu padarius nusikalstamą veiką ir už tai patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn.”⁷³ Matome, kad asmens pakaltinamumas yra būtina baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą laisvės atėmimą prielaida. Ribotai pakaltinamas fizinis asmuo taip pat atsako pagal LR BK 146 straipsnį, bet bausmė jam gali būti švelninama pagal LR BK 59 straipsnį (kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė).

Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas be bendrųjų subjekto požymių nenurodo jokių kitų reikalavimų neteisėto laisvės atėmimo subjektui, todėl juo gali būti ir šeimos nariai, gydytojai ir kiti asmenys. Tačiau LAT 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartyje išaiškino, kad LR BK 146 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo subjektas gali būti tik privatus asmuo. Teismas šioje byloje nurodė, kad valstybės tarnautojas (ar jam prilygintas asmuo) to

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-3/2008;

⁷³ DRAKŠIENĖ A., DRAKŠAS R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008. p. 48;

nusikaltimo subjektas gali būti tik tuomet, jei veikė kaip privatus asmuo. Tokią išvadą teismas padarė atsižvelgdamas į bendrosios ir specialiosios normų konkurencijos įveikimo taisyklės, t. y., kad, esant tokiai konkurencijai, taikoma specialioji norma. Dėl to valstybės tarnautojai ir jiems prilyginti asmenys, jei jie neveikė kaip privatūs asmenys, negali būti neteisėto laisvės atėmimo subjektais pagal LR BK 146 straipsnį. Taigi, apsaugos darbuotojai, kurių profesinių pareigų vykdymu teikiama viešoji paslauga – turto sauga, priskirtini valstybės tarnautojui prilygintų asmenų kategorijai (LR BK 230 straipsnio 3 dalis) ir negali būti neteisėto laisvės atėmimo subjektai.⁷⁴

Šis požiūris atsispindi ir Klaipėdos apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1S-754-361/2010, kurioje teismas sprendė, ar policijos pareigūnai gali būti neteisėto laisvės atėmimo subjektais (pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį). Byloje nustatyta, kad policijos pareigūnai sulaukė asmenį ir uždarė jį į areštinę. Teismas nurodė, kad akivaizdu, jog pareiškėjas pareigūnus kaltina veikus visai ne kaip privačius asmenis, o kaip teisėsaugos institucijų darbuotojus, tačiau pagal profesines pareigas veikę asmenys nėra LR BK 146 straipsnyje numatytos veikos subjektai.⁷⁵

Remiantis aukščiau išdėstyta teismų praktika galima teigti, kad neteisėto laisvės atėmimo subjektais pagal LR BK 146 straipsnį subjektai negali būti: asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, t. y. valstybės politikai, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai pagal valstybės tarnybos įstatymą, kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės valdžios, valdymo, savivaldybių, teisminės, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administravimo įgaliojimus, taip pat asmenys, dirbantys valstybės ir savivaldybių įmonėse, biudžetinėse įstaigose ir turintys administravimo įgaliojimus, bei asmenys, dirbantys viešosiose įstaigose, kurios gauna lėšų iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų bei fondų, ir turintys administravimo įgaliojimus.⁷⁶ Taip pat subjektais negali būti statutiniai valstybės tarnautojai. “Statutinis valstybės tarnautojas – valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtintas statutas arba Diplomatinės tarnybos įstatymas, nustatantys specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas, ir (ar) turintis viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu.”⁷⁷ Todėl diplomatai,⁷⁸ policijos

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-304/2008;

⁷⁵ Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-754-361/2010;

⁷⁶ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 18-431;

⁷⁷ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-04-23, Nr. IX-855;

⁷⁸ Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-07-19, Nr. VIII-1012;

pareigūnai,⁷⁹ specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnai,⁸⁰ valstybės saugumo departamento pareigūnai,⁸¹ kalėjimų departamento pareigūnai,⁸² krašto apsaugos tarnybos pareigūnai⁸³ nėra neteisėto laisvės atėmimo subjektais pagal LR BK 146 straipsnį. Taip pat neteisėto laisvės atėmimo subjektu nebus valstybės tarnautojams prilyginti asmenys. Vadovaujantis LR BK 230 straipsnio 2 dalimi valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris atlieka valdžios atstovo funkcijas, turi administracinius įgaliojimus arba kitaip užtikrina viešojo intereso įgyvendinimą dirbdamas, ar kitais pagrindais eidamas pareigas užsienio valstybės, ar Europos Sąjungos institucijoje, ar įstaigoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, arba juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, kuriuos kontroliuoja užsienio valstybė, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas. Pagal LR BK 230 straipsnio 3 dalį valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, asmuo, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas, taip pat arbitras arba prisiekusysis.

Neteisėtai atimti žmogui laisvę, gali ne vienas, o daugiau asmenų, t. y. veiką gali padaryti asmenys bendrininkaudami. Bendrininkavimas – tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių LR BK 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. (LR BK 24 straipsnio 1 dalis). Taigi, kai neteisėtą laisvės atėmimą įvykdo ne vienas, o keletas, turinčių įstatyme nustatytų subjekto požymius, asmenų, laikoma, kad nusikalstama veika padaroma bendrininkaujant. Neteisėto laisvės atėmimo atveju bendrininkavimas pasireiškia įvairiai. Pavyzdžiui, vienu atveju, merginą važiuoti „pabaliavoti“ kvietė vienas bendrininkas, o jai nesutikus, pastarasis paėmė už pažastų, jo draugas už kojų ir prieš jos valią, ji buvo nunešta bei pasodinta į automobilį. Automobilyje pastebėjusi dar tris vaikus, mergina pradėjo šaukti vairuotojui niekur nevežti. Jai pabėgti galimybės nebuvo, kadangi iš šonų sėdėjo trys asmenys.⁸⁴ Kitu atveju, LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568/2005 nurodyta, kad vykdydamas išankstinį susitarimą su bendrininkais, vienam jų atvežus

⁷⁹ Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas. Valstybės žinios. 2006-09-19, Nr. IX-1538;

⁸⁰ Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statutas. Valstybės žinios 2006-07-11 Nr. IX-1409;

⁸¹ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento statutas. *Valstybės žinios*, 2007 05 17 Nr. IX-1042;

⁸² Tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas. *Valstybės žinio,s* 2006-07-19, Nr. VIII-1631;

⁸³ Civilinės krašto apsaugos tarnybos statutas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr.73-3348;

⁸⁴ Plungės rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-10-404/2012;

sumušą nukentėjusįjį į viešbutį, laikė jį ir saugojo, kad nepabėgtų, neleido išeiti iš kambario.⁸⁵

Pagal LR BK 24 straipsnio 3 dalį vykdytojas – asmuo, nusikalstamą veiką padaręs pats arba pasitelkęs nepakaltinamus asmenis arba nesulaukusius šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenis, arba kitus asmenis, kurie dėl tos veikos nėra kalti. Jeigu nusikalstamą veiką padarė keli asmenys kartu, tai kiekvienas iš jų laikomas vykdytoju (bendravykdytoju). Būtinai bendrininkų grupės požymis yra tas, kad joje turi būti bent du vykdytojai, t. y. mažiausiai du bendrininkai turi įvykdyti objektyviuosius bendros nusikalstamos veikos sudėties požymius (ar jų dalį).⁸⁶ Vadinasi, neteisėtas laisvės atėmimas bendrininkų grupe gali būti tuomet, kai veikė ne mažiau du vykdytojai. Pavyzdžiui, bendrininkai yra vykdytojai šiuo atveju: vienas bendrininkas, pakvietęs nukentėjusįjį tariamai pasikalbėti, apgaule įviliojo jį į automobilį, stovėjusį prie namo, nukentėjusiajam įsėdus į šį automobilį, kiti trys bendrininkai, neleisdami nukentėjusiajam išlipti iš automobilio, neteisėtai atėmė jam laisvę.⁸⁷ Jeigu nusikalstamą veiką padarė keli asmenys kartu, tai kiekvienas iš jų laikomas vykdytoju (bendravykdytoju). Iš anksto numatytas detalus nusikalstamos veikos padarymo planas, vaidmenų paskirstymas ir panašūs veiksmai nėra būtini bendrininkų grupės požymiai, nes tai sudėtingesnės ir pavojingesnės bendrininkavimo formos – organizuotos grupės (LR BK 25 straipsnio 3 dalis) – požymiai. Būtinai bendrininkų grupės požymis yra tas, kad joje turi būti bent du vykdytojai, - mažiausiai du bendrininkai turi įvykdyti objektyviuosius bendros nusikalstamos veikos sudėties požymius (ar jų dalį). Nustačius asmenų susitarimą veikti bendrai, jų suvokimą, kad kėsinaisi į tą patį objektą, bei kitus bendrininkavimo subjektyviuosius požymius, taip pat konstatavus, kad bendrais veiksmais asmenys realizavo bent dalį bendros nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių, laikoma, kad tokie asmenys veikė kaip bendravykdytojai.⁸⁸

Organizatorius yra asmuo, subūręs organizuotą grupę ar nusikalstamą susivienijimą, jiems vadovavęs ar koordinavęs jų narių veiklą arba parengęs nusikalstamą veiką ar jai vadovavęs (LR BK 24 straipsnio 4 dalis). Pavyzdžiui, kaltinamasis organizavo neteisėtą nukentėjusiojo laisvės atėmimą, t. y. parengė šios nusikalstamos veikos planą ir vadovavo vykdant šį nusikalstamą sumanymą, o būtent vienam iš bendrininkų nurodė pavesti iki tam tikro laiko išvežti nukentėjusįjį iš miesto. Tą pačią dieną bendrininkui A. J., vykdžiusiam nusikalstamą kaltinamojo pavedimą, nurodžius kitam bendrininkui S. N.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568/2005;

⁸⁶ Kauno apygardos teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-515-348/2015;

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2010;

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015;

nuvežti nukentėjusį, esantį ligoninėje, į sodybą. Tą pačią dieną ligoninės patalpose, S. N. vykdydamas nusikalstamą kaltinamojo sumanymą, liepė nukentėjusiajam sėstis į automobilį, paklusus jo reikalavimui, nuvežė jį į sodybą, nesant savanoriško nukentėjusiojo sutikimo, atėmė pastarajam galimybę grįžti į miestą, t. y. neteisėtai atėmė jam laisvę. Kitą dieną, kaltinamasis, tęsdamas savo nusikalstamą veiką, nurodė bendrininkui A. J. pavesti parvežti nukentėjusį į miestą, prie konkrečios sankryžos. Tą pačią dieną A. J. vykdžiusiam nusikalstamą kaltinamojo pavedimą, nurodžius S. N. iki tam tikro laiko atvežti nukentėjusį į kaltinamojo nurodytą vietą, esančią Vilniaus mieste, tą pačią dieną sodyboje, vykdydamas nusikalstamą kaltinamojo sumanymą, liepė nukentėjusiajam sėstis į automobilį ir, paklusus jo reikalavimui, atvežė nukentėjusį prie konkrečios sankryžos, esančios mieste.⁸⁹

Kurstytojas yra asmuo, palenkęs kitą asmenį daryti nusikalstamą veiką (LR BK 24 straipsnio 5 dalis). Teismų praktikoje kurstytoju pripažįstamas asmuo, kuris ėmėsi tam tikrų būtinų veiksmų tam, kad kito žmogaus sąmonėje sukeltų pasiryžimą pradėti rengtis nusikalstamos veikos vykdymui. Asmuo gali būti pripažįstamas kurstytoju tik tada, jeigu jis neatlieka veiksmų, numatytų LR BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, tačiau palenkia ir sukelia norą kitiems asmenims padalyti nusikalstamą veiką.⁹⁰ Kurstytojas, galima sakyti, sumano, inicijuoja neteisėtą laisvės atėmimą, skatina, kursto kitus asmenis tai padaryti. Praktikoje kurstymas – rečiausiai pasitaikanti bendrininkavimo forma. Atliekant šį tyrimą nepavyko nustatyti kurstymo atvejų (atimant laisvę žmogui).

LR BK 24 straipsnio 6 dalyje nurodyta, kad padėjėjas yra asmuo, padėjęs daryti nusikalstamą veiką duodamas patarimus, nurodymus, teikdamas priemones arba šalindamas kliūtis, saugodamas ar pridengdamas kitus bendrininkus, iš anksto pažadėjęs paslėpti nusikaltėlį, nusikalstamos veikos darymo įrankius ar priemones, šios veikos pėdsakus ar nusikalstamu būdu įgytus daiktus, taip pat asmuo iš anksto pažadėjęs realizuoti iš nusikalstamos veikos įgytus ar pagamintus daiktus. Neteisėto laisvės atėmimo atveju padėjėjas būtų, pavyzdžiui, toks asmuo, kuris pasirūpino antrankiais, lipnia juosta, užtraukiamais plastmasiniais dirželiais, virve ar panašiais įrankiais, skirtais, apriboti žmogaus judėjimo laisvę, išnuomojo automobilį, kuriuo bus gabenamas asmuo, iš anksto pasirūpino patalpa, kurioje bus laikomas ir pan.

Esant bendrininkavimui, reikalinga tinkamai kvalifikuoti kiekvieno asmens veiksmus, jų vaidmenį darant nusikalstamą veiką, kadangi “tinkamą ir teisingą bendrininkų rūšių atskyrimo aktualumą lemia ne tik jų bendrų kėslių sutelktumo

⁸⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-526/2005;

⁹⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2008;

pavojingumas, bet ir jų veikos kvalifikavimo, baudmės rūšies ir / ar dydžio parinkimo bei kitų reikšmingų atsakomybės individualizavimo klausimų būtinybė.”⁹¹ Bendrininkavimas yra pavojingesnė nusikalstamos veikos padarymo forma, todėl atskiros bendrininkavimo formos numatytos kaip nusikaltimą kvalifikuojančios aplinkybės arba kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

Pastebėtina, kad nusikalstamos veikos padarymas bendrininkų grupėje yra sunkinanti atsakomybę aplinkybė, tačiau LR BK 61 straipsnio 1 dalies 1 punkte yra numatyta teismo prerogatyva, nepripažinti šios aplinkybės sunkinančia, atsižvelgiant į kiekvieno bendrininko dalyvavimo laipsnį ir pobūdį. Sunkinanti atsakomybę aplinkybė numatyta nusikalstamos veikos padarymas organizuotoje grupėje (LR BK 60 straipsnio 1 dalies 2 punktas), tačiau tokiu atveju teismas neturi pasirinkimo jos nepripažinti.

Subjektų veikimas organizuota grupe yra sunkesnė bendrininkavimo forma nei bendrininkų grupė. Organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį (LR BK 25 straipsnio 3 dalis). Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad organizuota grupė gali susiformuoti rengimosi padaryti nusikaltimą stadijoje arba jau pradėtos ar tęsiamos veikos metu. Teismai, sprenddami klausimą dėl organizuotos grupės buvimo, turi atsižvelgti į rengto ar padaryto nusikaltimo (ar nusikaltimų) pobūdį ir sudėtingumą, nustatyti ar grupės nariai aptarė jo padarymo būdą, vietą, laiką ir kitus svarbius momentus, susitarė dėl kiekvieno užduoties ar vaidmens, numatė priemones, padedančias paslėpti nusikaltimo pėdsakus bei išvengti atsakomybės, ir pan. Inkriminuojant atskiram bendrininkui organizuotos grupės aplinkybę, būtina, kad šis suprastų priklausąs tokiai grupei.

Pažymėtina, kad organizuotą grupę, be susitarimo ir tyčios požymių, išskiria būtent vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas. Atribojant organizuotą grupę nuo bendrininkų grupės turi būti vertinamas organizuotumo lygis.⁹² Pavyzdžiui, LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333/2010 nustatyta, kad organizuotos grupės nariai prievarta įsodino nukentėjusį į automobilį ir nugabeno į garažą, kuriame, neteisėtai jį laikė. Kaltinimai buvo pareikšti dėl LR BK 146 straipsnio 2 dalies, 135 straipsnio 2 dalies 9 punkto, dėl 180 straipsnio 3 dalies. Įrodymai patvirtino, kad darant šiuos nusikaltimus kiekvienas bendrininkas turėjo savo vaidmenį, todėl teismai nustatė, kad bendrininkai veikė

⁹¹BŪDVYTIS, G., *Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje*. Socialinių mokslų studijos. 2012, 4(2) p. 646;

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-746/2015;

organizuota grupė. Bendrininkų susitarimas apėmė tiek nukentėjusiojo pagrobimą, tiek jo sumušimą dėl savanaudiškų paskatų – siekiant išgauti informaciją apie svetimą turtą, tiek, išgavus minėtą informaciją, šio turto pagrobimą. Tai matyti ir iš vieno kaltinamųjų veiksmų: jis pirmas priėjo prie nukentėjusiojo, sudavė turėtu svarmeniu ne mažiau kaip du kartus į galvą, po to kartu su bendrininkais įsodino jį į automobilį ir nuvežė į garažą, ten dalyvavo naudojant fizinį smurtą tam, kad sužinotų, kur paslėptos cigaretės, o kai ši informacija buvo išgauta, pagrobė su bendrininkais minėtas cigaretes ir pasidalijo pinigais, gautus jas realizavus.⁹³ Ši aptarta teismų praktika parodo, kad norint suvokti neteisėto laisvės atėmimo santykį su organizuota grupe ir atskirti nuo paprastos bendrininkų grupės, svarbu įvertinti nusikaltimų(-o) organizuotumą, įvertinti kiekvieno bendrininko veiksmus bei jo suvokimą dėl priklausymo grupei.

Apibendrinant, neteisėto laisvės atėmimo subjektas negali būti juridinis asmuo. Subjektas - fizinis, pakaltinamas asmuo, kuriam baudžiamoji atsakomybė kyla nuo 16 metų amžiaus. Pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį subjektu negali būti valstybės tarnautojai ir jiems prilyginti pareigūnai, nebent jei jie veikia kaip privatūs asmenys.

2.4. Subjektyvieji požymiai

Pagrindinis neteisėto laisvės atėmimo subjektyviosios pusės požymis – kaltė, t. y. asmens vidinis (psichinis) santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais.⁹⁴ LR BK 16 straipsnio 4 dalyje numatyta, jog asmuo baudžiamas už nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymą dėl neatsargumo tik šio kodekso specialiojoje dalyje atskirai numatytais atvejais. Kadangi LR BK 146 straipsnis nenumato jog neteisėtas laisvės atėmimas gali būti padaromas dėl neatsargumo, vadinasi ši nusikalstama veika gali būti padaroma tik tyčine kaltės forma.

Neteisėto laisvės atėmimo subjektyvioji pusė pasireiškia tiesiogine tyčia, - ši nusikaltimą darantis asmuo suvokia, jog žmogui laisvę pasirinkti savo buvimo vietą atima prieš jo valią ir be jokio teisėto pagrindo, t. y. neteisėtai, ir to siekia. Taigi, būtini tyčinės kaltės elementai, šiuo atveju, kaltininko suvokimas, kad veikia, veikimas prieš nukentėjusiojo valią ir norėjimas taip veikti t.y. neteisėtai atimti laisvę. Teismų praktikoje kaltininko kaltės klausimas suvokiamas panašiai kaip ir baudžiamosios teisės teorijoje. Antai, teismų praktikoje nurodoma, kad neteisėto laisvės atėmimo subjektyvioji pusė pasireiškia tiesiogine tyčia, - kaltininkas suvokia, kad pagrobia žmogų ir prieš jo valią,

⁹³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333/2010;

⁹⁴ PIESLIAKAS, V. *Baudžiamosios teisės teorija*. Pirmoji knyga. Justitia 2006, Vilnius, p.34;

perkelia jį į kitą vietą arba laiko esamoje, ir to nori. Taigi, šio nusikaltimo tyčios esmę sudaro tai, kad kaltininkas supranta, jog dėl jo veiksmų nukentėjusysis negali laisvai pasirinkti buvimo vietos, o konkrečioje vietoje yra laikomas prieš jo valią.⁹⁵

Štai Klaipėdos apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-308-557-2009 nustatyta, kad nuteistasis prieš nukentėjusiosios valią ją įkišdamas į automobilio bagažinę, nepritaikytą žmonių vežimui, iš kurios pastaroji savarankiškai negalėjo pasišalinti, ir nuvažiuodamas nežinoma kryptimi, sudarė tokią padėtį, kai nukentėjusioji negalėjo ne tik laisvai pasirinkti savo buvimo vietos, bet ir elgtis savo nuožiūra, jai akivaizdžiai buvo atimta fizinė laisvė savarankiškai judėti, netgi sukeliant grėsmę jos sveikatai, ir ji net nežinojo, kur esanti. Tai, kad nuteistasis suvokė, jog neteisėtai prieš nukentėjusiosios valią apriboja jos laisvę, bei to norėjo parodyti ir ta aplinkybė, kad jis nukentėjusiąją įkišo į automobilio bagažinę ir ją dar užrakino, t. y. užsitikrino, kad nukentėjusioji neturės visiškai jokios galimybės išvengti tokio laisvės atėmimo, be to, jos negalės išlaisvinti ir šalia buvusios sesuo ir draugė.⁹⁶ Matome, šiuo atveju kaltininkas suvokė, kad veikė prieš nukentėjusiosios valią ir norėjo jai apriboti laisvę.

Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-13-113-2011 nustatyta priešingai. Teismas konstatavo, kad iš nustatytų faktinių aptariamo įvykio aplinkybių matyti, kad nukentėjusioji savo noru įsėdo į nuteistojo vairuojamą automobilį, kaip ji pati parodė, pasikalbėti, nuteistasis, pačios nukentėjusiosios teigimu, gražiai su ja elgėsi, neįžeidinėjo, negrasino, jokio smurto nevartojo, tik kalbėjo jai apie savo jausmus, o ji klausėsi. Atsižvelgiant į tai, nėra jokio pagrindo teigti, kad nuteistasis neteisėtai apribojo nukentėjusiosios laisvę judėti erdvėje, pasirinkti savo buvimo vietą, nukentėjusioji turėjo visas galimybes pati nuspręsti, būti su nuteistuoju ir klausyti jo kalbų, ar to nedaryti. Pačios nukentėjusiosios parodymai liudija, kad ji įvykio metu iš tikrųjų nesuvokė tariamo nuteistojo veiksmų neteisėtumo. Nuteistasis taip pat nesuvokė, jog neteisėtai pagrobia žmogų prieš jo valią. Iš anksčiau aptartų parodymų galima spręsti, kad nukentėjusioji ir nuteistasis norėjo tik pasikalbėti, išsiaiškinti savo santykius, nėra jokio pagrindo manyti, kad nuteistasis siekė neteisėtai atimti nukentėjusiosios laisvę. Tai reiškia, kad nuteistojo veikoje nėra būtino LR BK 146 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymio – tiesioginės tyčios.⁹⁷ Šioje byloje apygardos teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo sprendimu dėl kaltinamojo išteisinimo.

Taigi, kiekvienu atveju svarbu nustatyti, ar kaltininkas veikia prieš nukentėjusiojo valią, suvokia savo veikos pobūdį ir nori taip elgtis. Jei kaltininko veiksmuose nėra

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-381/2012;

⁹⁶ Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-308-557-2009;

⁹⁷ Kauno apygardos teismo 2011 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-13-113-2011;

tiesioginės tyčios, laikoma, kad nėra būtino LR BK 146 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymio.

LR BK 146 straipsnyje dispozicijoje motyvai ir tikslai nenumatyti, taigi jie nėra būtinasis šio nusikaltimo sudėties požymis ir neturi įtakos veikos kvalifikavimui. Šį aspektą patvirtina teismų praktika. LAT nurodė, kad “nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal LR BK 146 straipsnį neturi įtakos kaltininko veikos motyvai.”⁹⁸ Nesvarbu kokių tikslu žmogus yra neteisėtai laikomas nelaisvėje.⁹⁹ Visgi pastebėtina, kad tikslai gali būti įvairūs (kerštas, siekis palengvinti kitos nusikalstamos veikos padarymą ir kt.). Teismų praktikoje pažymima, kad neteisėto laisvės atėmimo atveju motyvai: savanaudiškumas, kerštas, pavyduliavimas, chuliganiškos paskatos, siekis sutrukdyti nukentėjusiajam kur nors būti arba turint tikslą palengvinti kito nusikaltimo padarymą ar pan.¹⁰⁰ LAPT baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-483/2016 nustatyta, kad nuteistasis, siekdamas palengvinti kitos nusikalstamos veikos padarymą (išžaginimo), užrakino bute nukentėjusiąją ir ištraukė iš durų raktą, o nukentėjusiajai prašant ją išleisti, bet jos neišleisdamas, suprato, kad kaltinamasis laiko savo bute prieš jos valią ir to norėjo.¹⁰¹

Analizuojant teismų praktiką, galima konstatuoti, jog itin dažnai neteisėtas laisvės atėmimas padaromas dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų.

Neteisėtas laisvės atėmimas gali būti padarytas ne vien tik dėl žemų paskatų, bet, pavyzdžiui, neteisingai supratęs nukentėjusiojo interesus arba net siekiant padaryti gera ar sulaikyti nuo suklydimo.¹⁰² Tačiau kadangi motyvai ir tikslai nėra neteisėto laisvės atėmimo sudėties būtinieji požymiai, teigiami ketinimai analizuojamos veikos kvalifikavimui įtakos nedaro. Šį aspektą puikiai iliustruoja teismų praktika. Teismų praktikoje nagrinėta situacija, kai faktinis sutuoktinis, siekdamas apsaugoti sutuoktinę nuo girtavimo prieš jos valią, fiziškai apribojo jos laisvę, uždarydamas ją bute ir neišleisdamas. Teismas šiuo atveju konstatavo, kad “tai, kad kaltinamasis, suvaržydamas nukentėjusiosios laisvę pasirinkti savo buvimo vietą, turėjo tikslą užkirsti kelią jos girtavimui, nepašalina jo veiksmų neteisėtumo, nes įstatymas privačiam asmeniui nesuteikia teisės fiziškai apriboti kito asmens, tarp jų ir šeimos nario, laisvės, todėl neteisėtas laisvės atėmimas gali būti padaromas ir ne dėl žemų paskatų.”¹⁰³ Matome, kad šeimos nario laisvės apribojimas siekiant jį apsaugoti nuo žalingų įpročių, nėra

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-244/2010;

⁹⁹ Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-502-303-2012;

¹⁰⁰ Kauno apygardos teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-515-348/2015;

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-483/2016;

¹⁰² NOCIUS., J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius. 1998. p.81;

¹⁰³ Šiaulių apygardos teismo 2009 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-282/2009;

pateisinamas teisės požiūriu, ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 146 straipsnį.

Apibendrinant, kas išdėstyta, neteisėto laisvės atėmimo subjektyvioji pusė pasireiškia tik tiesiogine tyčia: kaltininkas suvokia, jog žmogui atima laisvė prieš jo valią ir be jokio teisėto pagrindo ir nori taip veikti. Kai kaltininko veiksniuose nėra tiesioginės tyčios – nėra būtino LR BK 146 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymio. Kiti subjektyviosios pusės požymiai – motyvai ir tikslai neturi reikšmės veikos kvalifikavimui, nes nenurodyti minimo straipsnio dispozicijoje. Neteisėtas laisvės atėmimas negali būti padaromas dėl neatsargumo.

2. NETEISĖTĄ LAISVĖS ATĖMIMĄ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI

Kvalifikuojant veiką pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį reikalinga nustatyti, bent vieną iš LR BK 146 straipsnio 2 dalyje nurodytų aplinkybių: 1) jeigu buvo panaudotas smurtas; 2) jeigu buvo sukeltas pavojus nukentėjusiojo gyvybei ar sveikatai; 3) jeigu asmuo nelaisvėje laikytas ilgiau nei 48 valandas. LR BK 146 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas neteisėtas laisvės atėmimas, kuomet sveikas žmogus uždaromas į psichiatrijos ligoninę. Šiuo atveju, būtina įsitikinti, kad toks uždarymas buvo neteisėtas.

2.1. Smurto panaudojimas

Vienas pagrindinių neteisėtą laisvės atėmimą kvalifikuojančių požymių – smurto panaudojimas. Smurto panaudojimas, kaip kvalifikuojantis požymis sutinkamas ir kitų veikų kvalifikuotose sudėtyse (pavyzdžiui LR BK 151, 165 straipsniuose).

Pažymėtina, kad LR BK smurto sąvoka nėra atskleista. Lietuvių kalbos žodynas smurtą apibrėžia kaip „šturkščią prievartą“, atitinkamai prievarta apibūdinama kaip „jėgos vartojimas, vertimas ką daryti.“¹⁰⁴ Taigi, semantinė prasme smurtas siejamas su šturkščiu jėgos naudojimu, kuris nukreipiamas prieš asmenį siekiant priversti jį paklusti. Teisės literatūroje anglų kalba smurtas (angl. violence – smurtas, prievarta) aiškinamas kaip veiksmai ar žodžiai, kuriais ketinama žmones įskaudinti, sukelti fizinį skausmą, juos sužeisti, padaryti kitokios žalos.¹⁰⁵ Matome, kad smurtas suvokiamas ne tik kaip fizinio skausmo sukėlimas, tačiau ir siekimas padaryti žmogui kitokios žalos, pavyzdžiui: sukelti žmogui emocines kančias,¹⁰⁶ seksualinę žalą ir kentėjimą, apriboti asmens laisvę¹⁰⁷ ar kitais būdais paveikti jo „normalią egzistenciją.“¹⁰⁸ iš to turint kokios nors naudos ar pasitenkinimo.¹⁰⁹ Pasaulinė sveikatos organizacija pateikia smurto apibrėžimą. Smurtas, anot jos, – sąmoningas fizinės ar psichologinės jėgos ar pranašumo naudojimas (realus ar gresiantis) prieš save patį, kitą asmenį, asmenų grupę ar bendruomenę, kurio pasekmė yra arba gali būti sužalojimas, mirtis, psichologinė ar materialinė žala ir sutrikęs vystymasis.¹¹⁰ Lietuvos teisės aktuose smurto apibrėžimas įtvirtintas 2011 m. Lietuvos

¹⁰⁴ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius. 2000, p. 603;

¹⁰⁵ *Longman Exams Dictionary*. - Pearson Education Limited, 2006. p. 1714;

¹⁰⁶ GUSTAITIENĖ M. *Smurto prieš moteris priežastys ir prevencija*, Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2005/1, p. 11;

¹⁰⁷ *Šeimos ir vaikai Lietuvoje*. Vilnius: UNICEF, 1995;

¹⁰⁸ MARKEVIČIENĖ A., BLAŽYS V. *Fizinis ir psichologinis smurtas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija. 2000. p. 3;

¹⁰⁹ KUČINSKAS V., KUČINSKIENĖ R. *Socialinis darbas švietimo sistemoje*. - Klaipėda, 2000. p. 68;

¹¹⁰ *Smurto prevencija mokyklose. Metodinė priemonė*. - Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005. p. 26;

Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje: „smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą“.¹¹¹ Matome, kad smurtas traktuojamas itin plačiai ir apima net ekonominių poveikį. Remiantis išdėstytu, galima teigti, kad smurtas labai plati sąvoka, neapsiribojanti vien fiziniu ir psichiniu neigiamu poveikiu žmogui. Todėl, autorės nuomone, smurto sąvoka gali reikšti labai įvairų poveikį, tačiau baudžiamosios teisės literatūroje ji paprastai siejama su fiziniu ar psichiniu smurtu – LR BK 146 straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuota laisvės atėmimo sudėtis tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką panaudodamas smurtą. Kad neteisėtas laisvės atėmimas sietinas su fiziniu ir psichiniu smurtu patvirtina ir teismų praktika: “laisvės atėmimas yra prievartinis aktas, kuris atliekamas pavartojant fizinį ir psichinį smurtą.”¹¹²

Dažniausiai atimant laisvės atėmimą panaudojamas fizinis smurtas. Teismų praktikoje fizinis smurtas – tyčiniai veiksmai, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos.¹¹³ Pavyzdžiui, LAPT 2012 m. gruodžio 12 d. nutartyje nustatyta, kad nuteistasis peiliu perpjovė nukentėjusiajam kairės rankos plaštaką, sudavė ranka smūgį į galvos sritį, tuomet, prieš nukentėjusiųjų valią įsodino juos į automobilį ir nuvežė tolyn, ne mažiau kaip 26 km nuo neteisėto laisvės atėmimo vietos.¹¹⁴ Arba, kitoje, LAPT baudžiamojoje byloje Nr. 1A-298-165/2015 nurodyta, kad nuteistasis, neleisdamas nukentėjusiajai išėiti, su nenustatytu asmeniu, griebęs ją už kojų, pargriovęs ant grindų, spardė į įvairias kūno vietas, abu, įspirdami ne mažiau kaip 20 kartų, vieną kartą plaktuku trenkė per galvą ir prieš jos valią ją laikė nurodytame bute, tuo pačiu metu ir toje pačioje vietoje, kartu su nenustatytu asmeniu, bendrais veiksmais suduodami ne mažiau kaip 60 smūgių nukentėjusiajai į įvairias kūno vietas, padarė jai apie 60 atskirų sužalojimų, kurie sukėlė nukentėjusiajai nežymų sveikatos sutrikdymą, pasireiškusių nosies kaulų lūžiu.¹¹⁵ Pateikti pavyzdžiai puikiai iliustruoja fizinio smurto panaudojimą neteisėtai atimant laisvę žmogui.

Itin svarbu pabrėžti, kad “nusikaltimo dėl neteisėto laisvės atėmimo panaudojus smurtą kvalifikavimui neturi įtakos prieš nukentėjusįjį panaudoto smurto pavojingumas ir

¹¹¹ Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas Valstybės žinios 2011, Nr. 72-3475;

¹¹² Kauno apygardos teismo 2009 birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-305-348-2009;

¹¹³ FEDOSIUK, O. *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija*, 2007, 8(98); p. 55;

¹¹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-476/2012;

¹¹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-298-165/2015;

nukentėjusiajam padaryto sveikatos sutrikdymo mastas – pakanka įrodyti paties smurto panaudojimo faktą.”¹¹⁶ Vadinasi, nesvarbu kokių mastu bus sužalojamas žmogus, svarbu tik įrodyti, kad jo atžvilgiu buvo naudotas fizinis smurtas. Manytina, dėl šios priežasties praktikoje teismai kvalifikuodami neteisėtą laisvės atėmimą pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį, išsamiai nepasisako dėl panaudoto fizinio smurto, kartais tiesiog lakoniškai konstatuodami, kad tai, jog išvada, jog nukentėjusiajam “buvo atimta laisvė panaudojant fizinį smurtą, padaryta iš visumos duomenų.”¹¹⁷

Pažymėtina, kad kartais fizinis smurtas būna “nukreiptas prieš žmogaus seksualinę, lytinę laisvę, apsisprendimą, kūno neliečiamumą.”¹¹⁸

Analizuojant fizinio smurto faktorių, aktuali LAPT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-343-148/2014. Šioje byloje apeliantai, ginčijo jų nuteisimą pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį, remdamiesi teismo nuosprendžiu nustatyta aplinkybe, kad nukentėjusioji įsėdo į automobilį jiems nenaudojant fizinio smurto. Apeliacinis teismas sprenddamas bylą konstatavo, kad “ši aplinkybė neturi teisinės reikšmės teismo padarytai išvadai dėl minėto nusikaltimo sudėties buvimo jų veiksmuose. Laisvės atėmimas yra nustatytas remiantis įrodymų visuma. Teismo išvadą patvirtina: nuteistųjų parodymai, specialisto išvados, skambučių BPC įrašuose esantys duomenys.”¹¹⁹ Šiuo atveju, abejotina teismo teiginiu, kad fizinio smurto aplinkybė neturi teisinės reikšmės teismo padarytai išvadai dėl minėto nusikaltimo sudėties buvimo jų veiksmuose. Fizinio smurto panaudojimas lemia, kad neteisėtas laisvės atėmimas būtų kvalifikuotas pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį. Jei fizinio smurto nebuvo, veika kvalifikuojama pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį.

Analizuojant fizinį smurtą aptartina ir LAPT baudžiamoji byla Nr. 1A-343-148/2014, kurioje nuteistieji ginčijo pirmosios instancijos sprendimą, kuriuo buvo nuteisti pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį. Nuteistieji teigė, kad nukentėjusysis savo noru įlipo į vienam iš nuteistųjų priklausančio automobilio bagažinę ir sutiko būti ten vežiojamas. Apeliacinis teismas nuteistųjų veiksmus kvalifikavo pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį nustatęs, kad nuteistieji, veikdami bendrininkų grupe, smurtiniais veiksmais atėmė nukentėjusiajam laisvę (įkeldami jį į automobilio bagažinę, uždarydami jos dangtį) ir tokiu būdu vežiojo jį automobilio bagažinėje prieš jo valią, šias aplinkybes neabejotinai suvokė ir norėjo taip veikti (tai patvirtinta byloje surinktais duomenimis – liudytojų, nukentėjusiojo, iš dalies pačių nuteistųjų parodymais ir kitais byloje esančiais

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-373/2009;

¹¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-343-148/2014;

¹¹⁸ USCILA R., *Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje*.-Vilnius: Mokslo aidai. 2005. p. 54;

¹¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-343-148/2014;

duomenimis). Matome, kad apeliacinis teismas pažymėjo, kad neteisėto laisvės atėmimo veiksmai buvo atliekami prieš tai vartojant intensyvų fizinį smurtą, tačiau nuteistųjų veiksmus kvalifikavo kaip neteisėtą nukentėjusiojo laisvės atėmimą pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį.¹²⁰

LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410/2011 nuteistieji kreipėsi į LAT prašydami juos išteisinti pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį, nesant jų veiksmuose nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Jų teigimu teismai neteisingai vertino nustatytas faktines aplinkybes, nes duomenys neleidžia teigti, kad nukentėjusiajam siekė atimti laisvę. Nukentėjusį į bagažinę kėlė dėl to, kad dėl prieš tai panaudoto smurto nukentėjusysis negalėjo pats savarankiškai, laisvai judėti, be to, jo drabužiai buvo nešvarūs ir nenorint ištepti automobilio vidaus salono jis buvo gabenamas bagažinėje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmesdamas nuteistųjų skundus, rėmėsi analogiška kasacinės instancijos teismo išnagrinėta baudžiamąja byla Nr. 2K-241/2011, kurioje nuteistieji, prie ežero sumušę nukentėjusį, jį įgrūdo į lengvojo automobilio bagažinę, nuvežė į kitą vietą, išmetė iš automobilio, mušė toliau ir tik vėliau nuvežė į nukentėjusiojo gyvenamąją vietą. Todėl šioje byloje teismas konstatavo tiesioginę tyčią atimti žmogui laisvę pagal 146 straipsnio 1 dalį.¹²¹ Matome, kad šioje nutartyje nuteistieji nukentėjusiojo atžvilgiu akivaizdžiai naudojo smurtą. Tačiau, akivaizdu, kad kaltinimas jiems buvo pareikštas tik dėl LR BK 146 straipsnio 1 dalyje numatytos veikos padarymo, taigi teismas negalėjo savo nuožiūra nuteisti pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį. Manytina, kad kaltinimas turėjo būti pareikštas pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį.

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-3-134/2011 atsiskleidžiama fizinio ir psichinio smurto sąsaja. Byloje nustatyta, kad vaizdo įrašų duomenų matyti, kad nukentėjusioji apelianto automobilyje, stovinčiame degalinėse, sėdi be antrankių, su juo išlipa iš automobilio ir apsipirkinėja, pačios nukentėjusiosios parodymai, kad ją apeliantas pakeliui į sodus buvo nuvežęs į savo namus, o apeliantas grindžia savo teiginius, kad jis nukentėjusiajai laisvės neatėmė ir ji galėjo laisvai judėti, priešingai nei tvirtinama skunde, nesuteikia jokio pagrindo teigti, kad jis nepadarė šio nusikaltimo. Šie įrodymai apima tik labai trumpą veikos laiką ir visiškai nepaneigia kitų aptartų įrodymų, iš kurių matyti, kad apeliantas su nukentėjusiaja susitarė dėl vienkartinų lytinių santykių kaip nukentėjusiosios atsilyginimo už jai nupirktą heroiną, tačiau jų tolesnis bendravimas vyko prieš nukentėjusiosios valią. Apeliantas nukentėjusiąją kelionės metu periodiškai mušė, grasino susidorojimu, jei ji bandytų pabėgti. Tokiais

¹²⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-116/2011.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410/2011.

veiksmis apelianas įbaugino nukentėjusiąją ir palaužė jos valią jam priešintis, todėl akivaizdu, kad nukentėjusioji netgi tuo metu, kai apelianas prieš ją nesmurtavo, neturėjo jokios galimybės elgtis savo nuožiūra ir pabėgti nuo savo pagrobėjo.¹²² Matome, kad ir šioje byloje nuteistasis be fizinio smurto naudojo ir psichinę privartą – grąšinimą susidoroti, kurio pasėkoje aukos psichika buvo taip paveikta, kad ir turėjusi galimybę pabėgti, ji nesiryžo to padaryti.

Neteisėtas laisvės atėmimas gali būti padaromas naudojant psichinį smurtą. Psichinis smurtas – tai grąšinimai panaudoti smurtą, dažniausiai - fizinį (nužudyti, sužaloti, atimti laisvę), taip pat grąšinimai sunaikinti ar sugadinti turtą, panaudoti ginklą, paskleisti nukentėjusiajam nepalankias žinias, šantažas.¹²³ LR BK 146 straipsnio komentare taip pat nurodyta, kad psichinis smurtas yra ir grąšinimas tuoj pat panaudoti smurtą, “psichiniu smurtu laikomas ir grąšinimas šaunamuoju ar nešaunamuoju ginklu“.¹²⁴ Toks grąšinimas pasireiškia poveikiu nukentėjusiojo psichikai ir gali būti išreikštas žodžiais ar veiksmis, tame tarpe konkludentiniais veiksmis, gali būti ne tik atviras ir apibrėžtas, tačiau ir užmaskuotas ar neapibrėžtas.¹²⁵ Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad grąšinimas – tai pavojingas tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiant bijoti, kad dėl tolesnių grąšinančiojo veiksmų ar neveikimo atsirastų tam tikros neigiamos pasekmės. Grąšinimai gali būti išreikšti žodžiu, raštu ir kitokiu elgesiu (gestais, mimika, garsiu rėkimu, asmens atviru sekimu, baimę keliančiomis aplinkos sukūrimu ir kt.).¹²⁶ Neteisėto laisvės atėmimo atveju psichinis smurtas pasireiškia įvairiai. Pavyzdžiui, LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-360/2009 psichinis smurtas pasireiškė tuo, jog kaltinamasis nukentėjusiosioms grąšino išvešias į Angliją dirbti prostitutėmis, bei demonstruodami fizinį pranašumą, vertė jas prieš jų valią būti bute.¹²⁷ LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154/2008 nustatyta, kad kaltinamieji nukentėjusiąją nuvežė į garažą, laikė jame, bei, grąšindami nužudyti, reikalavo jiems dirbti prostitute.¹²⁸ Kitose

¹²² Panevėžio apygardos teismo 2011 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-3-134/2011;

¹²³ JATKEVIČIUS, A. Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003. p. 15;

¹²⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 157;

¹²⁵ ПАВЛОВА, Арзулана, КОРЯКИНА, Зинаида. *Психическое насилие как способ совершения преступления*, Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М.К. Аммосова Выпуск № 6 / том 11 / 2014, p. 165;

¹²⁵ *Ibid*, p. 165;

¹²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11/2012;

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-360/2009;

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154/2008;

bylose buvo panaudotas psichinis smurtas, grasinant nuskandinti,¹²⁹ nupjauti pirštą,¹³⁰ pakasti, išmesti iš važiuojančio automobilio ir pervaziuoti galvą automobilio ratu.¹³¹

“Praktikoje ne visada suprantama, kad psichinė prievarta – tai bauginimo procesas, siekiant sukelti aukai baimę ir palaužti jos valią. Tai, kad nukentėjusysis nepabėgo, turėdamas tokią galimybę, ir vykdė nusikaltėlių nurodymus kaip tik gali reikšti, kad bauginimas buvo efektyvus ir kad aukos psichika buvo paveikta.”¹³² Vadinasi, neteisėto laisvės atėmimo atveju, nukentėjusiojo nepasinaudojimas proga pabėgti dar nereiškia, kad negalima taikyti 146 straipsnio 2 dalies, nes gali būti, kad nukentėjusysis buvo įbauginintas, t. y. patyrė stiprų psichinį smurtą. Toks atvejis buvo nagrinėjamas Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-309-530/2014. Šioje byloje kaltinamajam buvo inkriminuota nusikalstama veika pagal 146 straipsnio 2 dalį dėl to, kad jis panaudodamas smurtą atėmė sugyventinei laisvę. Iš namų (antro aukšto), kur nukentėjusioji miegojo, kaltinamasis čiupo ją už rankos, nusitempė į pirmą aukštą pasakė, kad ją išsiveš. Ji ėmė prieštarauti, tačiau nuteistasis sudavė vieną smūgį į veidą, praskėlė lūpą, antakį, paleido iš stiklinės, stumdėsi ir jėga nusivedė iki taksi automobilio, ir išsivežė. Kolegijos nuomone, nors nukentėjusioji turėjo galimybę prašyti pagalbos taksi vairuotojo, tačiau jos valia buvo palaužta prieš tai pavartoto smurto, grasinimų. Tai, kad sužalota nukentėjusioji atsiradus galimybei, sustojus taksi automobiliui mieste ir kaltinamajam pasakius lipk iš mašinos, pabėgo nuo kaltinamojo, patvirtina nukentėjusiosios būseną tuo metu, išgąstį dėl galimo grasinimų įgyvendinimo.¹³³ Šioje byloje teisingai įvertintas nukentėjusios patirtas psichinis smurtas, pasireiškęs įbauginimu, dėl kurio ji nesikreipė pagalbos.

Apibendrinant, galima teigti, kad, nors smurto sąvoka gali reikšti labai įvairų poveikį, tačiau baudžiamosios teisės literatūroje ji paprastai siejama su fiziniu ar psichiniu smurtu, todėl tik fizinio ar psichinio smurto panaudojimas yra nusikalstama veika kvalifikuojantis požymis, numatytas LR BK 146 straipsnio 2 dalyje. Šio nusikaltimo kvalifikavimui neturi įtakos prieš nukentėjusįjį panaudoto smurto mastas.

2.2. Pavojaus nukentėjusiojo asmens gyvybei ar sveikatai sukėlimas

Neteisėtas laisvės atėmimas pagal 146 straipsnio 2 dalį bus kvalifikuotas tada, kai nusikalstamais veiksmais sukeliamas pavojus asmens gyvybei ir sveikatai. Dabartinės

¹²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-178-453/2015;

¹³⁰ Panevėžio apygardos teismo 2012 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-82-134/2012;

¹³¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-178-453/2015;

¹³² FEDOSIUK, O. *Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje*. Jurisprudencija, 2001, 21 (13) p.113;

¹³³ Kauno apygardos teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-309-530/2014;

lietuvių kalbos žodyne žodis “gyvybė” aiškinamas dviem prasmėmis, remiantis antruoju aiškinimu gyvybė yra galia būti gyvam.¹³⁴ Vadinasi, gyvybė reiškia žmogaus buvimą gyvu. Gyvybės vertė buvo suvokiama dar Romėnų teisėje,¹³⁵ o šiuolaikinėje teisėje ji laikoma prigimtine¹³⁶ absoliučia¹³⁷ žmogaus teise, todėl pavojumi gyvybei kėsiniama į patį vertingiausią žmogui gėrį.

Pavojingais gyvybei pakenkimais laikomi Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2014 m. balandžio 10 d. įsakyme “Dėl sunkių pakenkimų sveikatai klasifikacinių požymių sąrašo patvirtinimo”¹³⁸ nustatyti pakenkimai pavyzdžiui: kaukolės skliauto ir pamato kaulų lūžiai, atviri galvos smegenų ir stuburo sužalojimai, galvos smegenų sumušimas, daugybiniai veido kaulų lūžiai (išskyrus nosikaulius), kiauryminiai ryklės, stemplės, gerklų ir trachėjos sužalojimai, šlaunikaulio viršutinės epifizės lūžis ir t. t.

Dar viena įstatymo saugoma vertybė, kuri savo svarba nusileidžia tik gyvybei, yra žmogaus sveikata. Remiantis postulatu “sveikata dar ne viskas, tačiau be sveikatos viskas – niekas”¹³⁹, suvokiame, kad kiekvienam žmogui be gyvybės labiausiai rūpi jo sveikata. Sveikata lietuvių kalbos žodyne aiškinama kaip 1) normalus organizmo veikimas, 2) bendra gyvo organizmo būklė, 3) jėga, stiprumas.¹⁴⁰ Sveikata – vertybė, kuria užtikrinama žmogaus organizmo normalus veikimas, būklė, stiprybė. Taigi, pavojus sveikatai bus tuomet, kai kėsiniama į normalaus žmogaus organizmo veikimą, būklę.

2003 m. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme Nr. V-298/158/A1-86¹⁴¹ pateikta sveikatos sutrikdymo sąvoka - “tai žmogaus sužalojimas arba susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių (organų) vientisumą ar

¹³⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas internete; prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/search/>; [žiūrėta 2015-06-11];

¹³⁵ JONAITIS, M., MILINIS, A., *Žmogaus gyvybė kaip teisinė vertybė ir jos apsauga romėnų teisėje*. Jurisprudencija 2011, 18(3), p.837;

¹³⁶ Teisė į gyvybę prigimtine todėl, kad visos kitos teisės žmogui egzistuoja tik tol, kol jis yra gyvas. Žr. plačiau: *Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė* - Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.- 2003. p. 103;

¹³⁷ Tai pripažįstama tarptautiniu mastu. Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencijos 2 straipsnyje teigiama, kad „Kiekvieno asmens teisę į gyvybę saugo įstatymas. Žr. plačiau: Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencija. Valstybės žinios. 2001. Nr. 96-3016. Žmogaus teisių komitetas pastebėjo, jog teisė į gyvybę - tai aukščiausia teisė, nuo kurios draudžiama nukrypti netgi esant nepaprastajai padėčiai. Žr. plačiau: Human Rights Committee, General Comment 6, Article 6, 1994. Prieiga per internetą [:http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/84ab9690ccd81fc7c12563ed0046fae3?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/84ab9690ccd81fc7c12563ed0046fae3?Opendocument);

¹³⁸ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2014 m. balandžio 10 d. įsakymas “Dėl sunkių pakenkimų sveikatai klasifikacinių požymių sąrašo patvirtinimo” Nr. V-455;

¹³⁹ BRYANT A. MEYERS P., *The Fifth Element of Health– Learn Why Pulsed Electromagnetic Field (PEMF) Therapy Supercharges Your Health Like Nothing Else*. 2014, p.7;

¹⁴⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas internete; prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/search/>; [žiūrėta 2015-06-11];

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 “Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo”. Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2357;

sutrikdant jų funkcijas.”¹⁴². Vadovaujantis įsakymu, “sužalojimas – tai žmogaus kūno audinių ar organų anatominio vientisumo ar jų funkcijų pažeidimas mechaniniu, fiziniu ar cheminiu poveikiu”¹⁴³, o “susargdinimas – tai organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu arba nesuteikiant būtinos medicinos pagalbos.”¹⁴⁴ Manytina, kad pavojus žmogaus sveikatai gali būti sukeliamas sutrikdant žmogaus sveikatą, jį sužalojant ar susargdinant.

Nustatyti skirtingo masto sveikatos sutrikdymų kriterijai. Pavyzdžiui, sunkiu sveikatos sutrikdymu bus laikomas regos netekimas – visiškas aklumas arba abiejų akių regos susilpnėjimas, kai geriau matančios akies regėjimo aštrumas su korekcija sumažėjęs iki 0,03 arba regėjimo lauko koncentrinis susiaurėjimas yra iki 5 laipsnių nuo fiksacijos taško, klausos netekimas – visiškas kurtumas arba abiejų ausų klausos susilpnėjimas, kai nukentėjęs negirdi kalbančio prie ausies kaušelio, o audiogramoje – daugiau kaip 91 db., kalbos netekimas – negalėjimas reikšti mintis suprantamais žodžiais, vaisingumo netekimas – lytinės veiklos sutrikimas, atimantis gebėjimą natūraliu būdu apvaisinti, pastoti, išnešioti ar gimdyti ir t. t. Sunkus sveikatos sutrikdymas pasireiškia ir susargdinant. Pavyzdžiui, susargdinimas sunkia nepagydoma liga – ŽIV infekcija, juodlige, stablige, pasiutlige, hemoraginėmis karštligėmis (Ebolo, Marburgo, Laso), dujine gangrena, Creutzfeld-Jakobo liga, maru, cholera, raupais, geltonąja karštlige, susargdinimas ilgai trunkančia liga, sukeliančia realią grėsmę gyvybei – narkomanija, TBC, hepatitu B ar C, sifiliu, brucelioze, trichinelioze, leišmanijoje, susargdinimas ilgai trunkančia liga, stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką ir kt.

Nesunkus sveikatos sutrikdymas – sužalojimas ar susargdinimas sutrikdo sveikatą ilgesniam nei 10 dienų laikotarpiui, arba nukentėjusysis praranda nedidelę dalį – daugiau nei 5 procentus, bet mažiau nei 30 procentų – profesinio ar bendro darbingumo.¹⁴⁵ Matome, kad sunkiu sveikatos sutrikdymu laikomi itin sunkūs sužalojimai, dėl kurių žmogus negrįžtamai praranda sveikatą. Nesunkūs sveikatos sutrikdymai - kuomet sveikatos netenkama laikinai, arba kai netenkama nedidelis procentas darbingumo. Akivaizdu, kad didesnis pavojus žmogaus sveikatai bus sukeliamas padarant sunkesnius sveikatos sutrikdymus.

Tačiau išanalizavus teismų praktiką galima teigti, kad paprastai pavojaus gyvybei ar sveikatai mastas kvalifikuojant neteisėtą laisvės atėmimą pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį

¹⁴² Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 “Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo”. Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2357;

¹⁴³ *Ibid*;

¹⁴⁴ *Ibid*;

¹⁴⁵ *Ibid*;

neturi reikšmės. Pavyzdžiui LAPT baudžiamojoje byloje Nr. 1A-261/2014 nustatyta, kad nuteistasis pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį nuteistas už tai, kad panaudodamas smurtą ir sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei bei sveikatai, laikydamas nukentėjusį asmenį nelaisvėje, neteisėtai atėmė žmogui laisvę, o būtent: jis keršydamas už sužalojimą, sankryžoje automobiliu užblokavo nukentėjusiojo vairuojamą automobilį „ir privertė jį sustoti, po ko, J. J. atžvilgiu panaudojus fizinį smurtą – sudavus kelis smūgius į galvos sritį, prievarta įsodino jį į automobilį.¹⁴⁶ Matome, kad nukentėjusiajam buvo padaryti galvos sužalojimai, tačiau nebuvo vertinimas šio sužalojimo mastas.

LAPT baudžiamojoje byloje Nr. 1S-178-453/2015, asmuo buvo kaltinamas pagal LR BK 146 straipsnio 2 dalį, nustačius, kad jis moteriai neteisėtai atėmė laisvę, sukeldamas pavojų jos sveikatai ir gyvybei. Teismas nustatė, kad kaltinamasis pagriebė iš automobilio išlipusią nukentėjusiąją, jėga stūmė ją į savo naudojamą automobilio bagažinę, nepavykus to padaryti, jėga įstūmė ją į automobilio saloną ant galinės sėdynės, tada važiuojančiame automobilyje atliko prieš nukentėjusiąją smurto veiksmus – sudavė jai kumščiais ne mažiau kaip 5 smūgius į galvą bei ne mažiau kaip 10 kartų spyrė į nugarą, krūtinę, pilvą, važiuojant greitkeliu, toliau rankomis ir kojomis nenustatyta skaičių kartų smūgiavo į įvairias kūno vietas, tūšė už plaukų ir juos rovė, ne mažiau kaip 5 kartus stūmė nukentėjusiąją iš važiuojančio automobilio, nuplėšta automobilio durelių vidine apdaila smogė ne mažiau kaip 20 kartų nukentėjusiajai į galvą ir kitas kūno vietas, paėmęs automobilio salone buvusį atsuktuvą, jo smaigalį įrėmęs jai į kaklo dešinę pusę, ne mažiau kaip du kartus juo rėžė per kaklą, grasindamas perpjauti gerklę. Automobiliui važiuojant miestu vėl atidarė važiuojančio automobilio dešinės pusės galines dureles ir išstūmė nukentėjusiąją iš važiuojančio automobilio, o jai iškritus ir atsitrenkus galva į kelio dangą, išlipęs iš automobilio, sugriebė ją už plaukų, atitempė prie automobilio, prispaudė jos plaukus galinėmis dešinės pusės durelėmis, stūmė ir grūdo nukentėjusiąją į bagažinę, ne mažiau kaip du kartus bagažinės dangčiu smogė jai į galvą ir kaklą, grasindamas nukirsti kaklą ir t. t. Šiuo atveju teismas konstatavo, kad kaltinamasis sukėlė nukentėjusiajai dideles fizines bei psichologines kančias, padarė poodines kraujosruvas akių vokuose, ausų kaušeliuose, pereinančias į spenines sritis, kaklo šonus, sprandą dešinėje, dešiniame petyje, kairiame žaste, kairėje veido pusėje, pereinančią į pažandę, kraujosruvą po dešinės akies obuolio jungine, pogleivio kraujosruvas lūpose, odos nubrozdinimus dešiniame skruoste, pereinančius į žandą, dešinėje plaštakoje, dešiniame delne, juosmens dešinėje, kryžmenyje, kairiame petyje, pereinančius į žastą, dešiniame delne, klubuose, kairiame kelyje, pėdose, kojų nykščiuose, kaklo, odos nubrozdinimus ir poodinę kraujosruvą dešiniame dilbyje,

¹⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-261/2014;

lengvą smegenų sukretimą, kraujo išsiliejimą po voratinkliniu galvos smegenų dangalu kairiame pusrutulyje, kairio stipinkaulio lūžį – nesunkų sveikatos sutrikdymą.¹⁴⁷ Akivaizdu, kad kaltinamasis savo atliktais nusikalstamais veiksmais, panaudodamas smurtą, neteisėtai atėmė nukentėjusiajai laisvę, sukeldamas pavojų jos sveikatai ir gyvybei. Tačiau, manytina, kad šiuo teismas įvertino nukentėjusiosios sužalojimo mastą, nes kaltinamasis buvo kaltinamas ir dėl pasikėsimo nužudyti, kankinant ar kitaip itin žiauriai elgiantis (LR BK 22 straipsnio 1 dalis, 129 straipsnio 2 dalies 6 punktas), todėl tokia teismo motyvacija yra logiška.

Analizuojant pavojų nukentėjusiojo sveikatai, kai yra naudojamas fizinis smurtas, būtina pastebėti, kad netikslu LR BK 146 straipsnio 1 dalyje nurodyti, kad tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką panaudodamas smurtą arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei ar sveikatai, arba laikydamas nukentėjusį asmenį nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki ketverių metų. Neabejotina, kad tuomet, kai neteisėtai atimant laisvę veika padaroma naudojant fizinį smurtą, visuomet kyla pavojus asmens sveikatai. Todėl susidaro ne visai logiška situacija, kai yra du veiką kvalifikuojantys požymiai dėl tos pačios nusikalstamos veikos (“panaudodamas smurtą” ir “sukeldamas pavojų asmens sveikatai”). Manytina, kad šiuo atveju reikalingas smurto požymio susiaurinimas, numatant tik požymį “panaudodamas psichinį smurtą”. Tuomet minėti veiką kvalifikuojantys požymiai nesidubliuos.

Svarbu pastebėti, kad bet kokių atveju pavojus žmogaus gyvybei ir sveikatai LR BK 146 straipsnio prasme gali atsirasti tik dėl laisvės atėmimo būdo pasirinkimo. Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-903-185-2012 nuteistasis apgaulės būdu - nurodydamas nukentėjusiajam, jog jį parveš į namus, neteisėtai, prieš jo valią, atėmė jam laisvę - transporto priemone nuvežė į mišką, kur pavartojęs fizinį smurtą besipriešinančio nukentėjusiojo atžvilgiu – su bendrininkų pagalba užlaužė rankas, pargriovė nukentėjusįjį nugarą ant žemės sudavė ne mažiau 4-5 smūgius kojomis į šonus ir krūtinę. Laikant nukentėjusiojo rankas už pastarojo nugaros, virve surišo jo rankas ir pririšo nukentėjusįjį nugarą prie medžio bei paliko miške, tuo sukeldamas pavojų nukentėjusiojo sveikatai ir gyvybei.¹⁴⁸ Šiuo atveju sumušimas ir nuteistojo pririšimas miške prie medžio kėlė grėsmę jo sveikatai ir gyvybei.

Darbo autorės nuomone, pavojus nukentėjusiojo sveikatai ir gyvybei, neteisėto laisvės atėmimo atveju, gali būti sukeltas duodant kokių nors vaistų ir jį girdant alkoholiu, priverčiant vartoti narkotines medžiagas, nemaitinant, ar blogai maitinant. Štai

¹⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-178-453/2015;

¹⁴⁸ Panevėžio apygardos teismo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-903-185-2012;

vienoje byloje kaltinamais neteisėtai atėmė laisvę nukentėjusiajai sukeldamas pavojų jos sveikatai be kitų veiksmų nukentėjusiosios atžvilgiu atimdamas gydytojo jai prirašytus vaistus ir neleisdamas jų vartoti.¹⁴⁹

Pavojų gyvybei ir sveikatai gali sukelti ir nukentėjusiojo laikymo nelaisvėje sąlygos. Štai LAPT baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-133/2010 nustatyta, kad nukentėjusysis, atėmus jam laisvę buvo laikomas namo ūkinio pastato rūsyje ir sodo namelyje. Laikymo nelaisvėje sąlygos pripažintos pavojingomis gyvybei bei sveikatai sąlygomis – nukentėjusysis laikytas nuogas, surištomis rankomis ir kojomis, lipnia juosta apvyniota galva užklijuotomis akimis, ausimis ir burna, neleidžiant jam valgyti, laikant nukentėjusį žmonių gyvenimui nepritaikytose patalpose.¹⁵⁰ Arba kitoje byloje nustatyta, kad sužaloto ir surišto nukentėjusiojo laikymas uždaroje patalpoje 10 parų rodo, kad laisvė jam buvo atimta sveikatai pavojingu būdu.¹⁵¹

Pavojus žmogaus sveikatai ir gyvybei neteisėto laisvės atėmimo atveju gali kilti ir labai trumpam atėmus žmogui laisvę. Pavyzdžiui, Akmenės rajono apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-73-72/2013 nustatyta, kad kaltinamasis naudodamas jėgą fiziškai suvaržydamas nukentėjusios judesius, t. y., parversdamas ją ant grindų, šaliku surišdamas jai rankas ir kojas bei užmesdamas ant veido marškinėlius, dėl kurių patekimo į burną nukentėjusiosios gyvybei kilo pavojus, nes ji pradėjo dusti, taip pat neleisdamas jai išeiti iš buto ir laikydamas ją surištą apie 10 minučių, atėmė laisvę sukeldamas pavojų gyvybei.¹⁵²

Būtina suvokti, kad pavojus asmens gyvybei ir sveikatai turi būti realus. Realus - kai jis egzistuoja objektyviai tikrovėje, o ne vaizduotėje.¹⁵³ Vadinas, grėsmė turi objektyviai egzistuoti, o ne būti subjektyvi, niekuo neparemta nukentėjusiojo baimė.

Tačiau pažymėtina, kad kai kuriais atvejais pavojaus nukentėjusiojo asmens gyvybei ar sveikatai sukėlimas nėra kaltininko suvokiamas. Sakysim kaltininkas nukentėjusiajam neteisėtai atima laisvę užrakindamas jį bute. Kaltininkas nežino, kad žmogus serga cukriniu diabetu¹⁵⁴ ir jam reikalingas insulinas. Kaltininkui išėjus, nukentėjusiojo organizme sukyla insulino badas, ko pasekoje išsivysto ketoacidozė ir neturint galimybės jos numalšinti insulino injekcijomis, žmogus miršta. Pavyzdyje

¹⁴⁹ Kauno apylinkės teismo 2013 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. M1-946-738/2013;

¹⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-435/2010;

¹⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-531/2014;

¹⁵² Akmenės rajono apylinkės teismo 2013 m. balandžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-73-72/2013;

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205/2010;

¹⁵⁴ Cukrinis diabetas – tai daugelio veiksnių sukeltas medžiagų apykaitos sutrikimas, kuriam būdingas lėtinis gliukozės kraujyje padidėjimas (hiperglikemija) su riebalų, baltymų ir angliavandenių apykaitos sutrikimu, kuris atsiranda dėl hormono insulino gamybos, jo veikimo sutrikimo ar abiejų šių priežasčių (Pasaulinė sveikatos organizacija, 1999.);

nurodytu atveju kaltininkas nesuvokė, kad kelia pavojų žmogaus sveikatai ar gyvybei, taigi negalima šio požymio inkriminuoti.

Apibendrinant galima teigti, kad pavojus žmogaus gyvybei ir sveikatai gali būti sukeliamas kėsinantis į gyvybiškai svarbius organus ir pan., taip pat sutrikdant žmogaus sveikatą. Šis pavojus gali atsirasti tik dėl laisvės atėmimo būdo pasirinkimo, nukentėjusiojo laikymo nelaisvėje sąlygų. Šiuo atveju kaltininkas gali nesuvokti, kad kelia pavojų žmogaus sveikatai ar gyvybei, todėl tokiu atveju šis požymis nebus inkriminuojamas. Manytina, kad LR BK 146 straipsnio 1 dalyje, kalbant apie fizinį smurtą ir pavojų asmens sveikatai, dubliuojasi nusikalstamą veiką kvalifikuojantys požymiai, todėl tikslingas smurto požymio susiaurinimas.

2.3. Nukentėjusiojo asmens laikymas nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas

LR BK 146 straipsnio 2 dalyje numatyto neteisėtas laisvės atėmimo su kvalifikuojančiais požymiais, trečiasis požymis – nukentėjusiojo laikymas ilgiau nei 48 valandas. Praktikoje dėl konstatavimo, kad nukentėjusiajam buvo neteisėtai atimta laisvė ilgiau nei 48 valandas problemų nekyla. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-133/2010 nustatyta, kad nukentėjusysis buvo laikomas nelaisvėje (namo rūsyje) nuo 2008 m. kovo mėn. 16 d. 20 val. iki 2008 m. balandžio mėn. 07 d. 13 val. 50 min.¹⁵⁵ Arba kitu atveju nustatyta, kad kaltinamasis neteisėtai atėmė žmogui laisvę ir nelaisvėje jį laikė ilgiau kaip 48 valandas, būtent: atvežus nukentėjusįjį į viešbutį, esantį, laikė jį, kad nepabėgtų, ilgiau nei 48 valandas, neleido išeiti iš kambario. Viešbučio kambaryje nukentėjusįjį laikė nuo 2003 m. rugpjūčio 1 d. iki 2003 m. rugpjūčio 2 d., o nuo 2003 m. rugpjūčio 2 d. iki 2003 m. rugpjūčio 8 d. – kambaryje, esančiame kitame kaime, nuo 2003 m. rugpjūčio 8 d. iki 2003 m. rugpjūčio 23 d. – viešbutyje, kambaryje Nr. 112, nuo 2003 m. rugpjūčio 23 d. iki 2003 m. rugpjūčio 26 d. – degalinėje, nuo 2003 m. rugpjūčio 26 d. iki 2003 m. rugpjūčio 27 d. viešbučio, kambaryje Nr. 305, nuo 2003 m. rugpjūčio 27 d. iki 2003 m. rugpjūčio 30 d. – individualios įmonės viešbučio, kambaryje Nr. 501 a, nuo 2003 m. rugpjūčio 30 d. iki 2003 m. rugsėjo 2 d. – viešbučio kambaryje Nr. 4.¹⁵⁶ Matome, kad šiuo atveju visiškai aišku, jog nukentėjusieji buvo laikomi nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas.

Problemų gali kilti tuomet kai nėra tiksliai nustatyta nuo kada įvykdytas neteisėtas laisvės atėmimas. Pavyzdžiui, Rokiškio rajono apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr.

¹⁵⁵ Kauno apygardos teismo 2010 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-133/2010;

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568/2005;

1-129-128/2012 kaltinamasis nuo 2012 m. kovo 18 d., ryto, tiksliai nenustatytos valandos, iki 2012 m. kovo 22 dienos 11.00 val., jam priklausančiame bute, esančiame, laikė nukentėjusiąją nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas, t. y. užrakino ją bute ir neleido iš jo išeiti, kol 2012 m. kovo 22 d., 11.00 val. nukentėjusioji policijos pareigūnų pagalba buvo išlaisvinta iš jo buto.¹⁵⁷ Šiuo atveju, aišku, kad neteisėtas laisvės atėmimas vyko ilgiau nei 48 val., nes tai vyko 4 paras. Tačiau jei kaltinamasis būtų neteisėtai atėmęs laisvę (be kitų kvalifikuojančių požymių) nuo 2012 m. kovo 18 d., ryto (nenustačius tiksliai valandos) iki kovo 20 d. 11 val., tada kiltų klausimas, kurią LR BK 146 straipsnio dalį, 1 ar 2 taikyti, nes nėra visiškai aišku, ar laisvė buvo atima iki 48 valandų, ar ilgiau nei 48 valandos. Manytina, kad tokiu atveju visos abejonės turi būti aiškinamos kaltinamojo naudai. Jei kiltų neaiškumas dėl neteisėto laisvės atėmimo laiko – ar laisvė buvo atimta trumpiau, ar ilgiau nei 48 val., nepavykus išsklaidyti abejonų, būtų laikoma, kad nusikalstama veika truko trumpiau nei 48 val. ir atitinkamai būtų taikoma LR BK 146 straipsnio 1 dalis (aišku, jei nėra kitų kvalifikuojančių požymių).

Be to, praktikoje gali susiklostyti situacija, kuomet asmuo ar asmenys, neteisėtai atimantys laisvę, siekia atimti nukentėjusiojo laisvę ilgiau nei 48 valandoms, bet dėl ne nuo jų priklausančių aplinkybių (pavyzdžiui nukentėjusieji išsilaisvina pabėgdami) nusikalstama veika trunka ne ilgiau kaip 48 valandos. Kyla klausimas, ar tokiu atveju nusikalstama veika turi būti kvalifikuota pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį ar pagal LR BK 22 straipsnio 1 dalį ir 146 straipsnio 2 dalį? Deja, panašių bylų teismų praktikoje nėra, todėl nėra ir suformuluotos teismų praktikos šiuo aspektu. Darbo autorės nuomone, čia reikšminga kaltininko tyčia. Jei tyčia nukreipta į daugiau nei 48 val. neteisėto laisvės atėmimo, tai ir bus šis požymis, ir nesvarbu, kad nukentėjusysis pabėgo po 10 minučių ar vėliau, - tai teisinės reikšmės neturi.

Konstatuojant pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką “pirma, turi būti pradėti realizuoti objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai, nurodyti konkretaus LR BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje. Antra, nusikalstama veika neturi būti pabaigiama, t. y. nustatomi ne visi objektyvieji požymiai (pavyzdžiui, materialioje sudėtyje nekyla padariniai). Trečia, nusikalstama veika nepabaigiama dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo kaltininko valios. Ketvirta, pradėta veika (veikimas ar neveikimas) turi būti tyčinė, ja siekiama padaryti nusikalstamą veiką.”¹⁵⁸ Vadinas, tik nustačius išvardintų objektyvių ir subjektyvių aplinkybių visumą, galima konstatuoti pasikėsinus

¹⁵⁷ Rokiškio rajono apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-129-128/2012;

¹⁵⁸ PRANKA, D., *Pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje*. Jurisprudencija 2008 11 (113), p. 35;

padaryti neteisėtą laisvės atėmimą. Nors pasikėsinimas formaliose nusikalstamų veikų sudėtyse pasitaiko retai, (dažnai jau pirmo veiksmo ar bet kurio iš numatytų ar nenumatytų sudėtyje veiksmų padarymas išreiškia nusikalstamos veikos esmę ir ji laikoma baigta, pavyzdžiui, įžeidimas ar kyšininkavimas), autorės nuomone, pasikėsinimas vykdamas neteisėtą laisvės atėmimą ilgiau nei 48 valandas yra galimas.

Pabrėžtina, kad tai, jog galimas ir pasikėsinimas neteisėtai atimti laisvę nurodyta Šiaulių apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-552-953/2014. Nors šioje byloje buvo pabrėžiamas laisvės atėmimo baigtumo momentas, konstatuota, kad gali būti nustatomas ir pasikėsinimas atimti laisvę: “Veikos baigtumas sietinas su sudarytos nelaisvės būklės pradžia. Laisvės atėmimo trukmė neturi reikšmės kvalifikuojant nusikaltimą, tačiau labai trumpas laikas, per kurį asmuo buvo nelaisvėje, gali rodyti, jog kaltininkas nepasiekė savo tikslo dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios, ir pati veika vertintina kaip pasikėsinimas atimti laisvę.”¹⁵⁹

Apibendrinant, pažymėtina, kad nukentėjusiojo asmens laikymas nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas paprastai inkriminuojamas, kai nustatoma, kad nukentėjusiam asmeniui neteisėtai laisvė buvo atimta ilgiau nei 48 val. Kuomet asmuo, neteisėtai atimantis laisvę siekia atimti nukentėjusiojo laisvę ilgiau nei 48 valandoms, tačiau tai jam ne nuo jų priklausančių aplinkybių nepavyksta, nusikalstama veika vertinama kaip pasikėsinimas neteisėtai atimti laisvę.

2.4. Nukentėjusiojo asmens uždarymas į psichiatrinę ligoninę ne dėl ligos

Remiantis LR BK 146 straipsnio 3 dalimi, nuo 2003 m. Lietuvoje neteistu laisvės atėmimu laikoma ir sveiko asmens uždarymas į psichiatrinę ligoninę. Autorės nuomone, 146 straipsnio 3 dalies įtvirtinimą LR BK lėmė patirtis įgyta Lietuvai esant Sovietų Sąjungos okupacijoje. Tuomet, siekiant politinių tikslų, lietuviams disidentams buvo neteisėtai atimama laisvė uždarant juos į psichiatrijos ligoninę. Sovietų Sąjunga piknaudžiavo psichiatrija “prieš politinius oponentus, tikinčiuosius ir kitus režimui nelojalius asmenis. Jie buvo paskelbiami nepakaltinamais, o tai buvo puikus būdas juos nutildyti įkalinant psichiatrijos ligoninėse.”¹⁶⁰ Sovietų Sąjungos ideologija skelbė, kad “negali būti ir politinių kalinių, o tokių asmenų prasižengimai yra paklydimai ar ligos padariniai. 1959 m. gegužės 24 d. „Pravdoje“ Nikita Chruščiovas teigė, kad nusikaltimas – tai nukrypimas nuo bendrai priimtinos elgsenos visuomenėje. Netinkamą elgseną lemia

¹⁵⁹ Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-552-953/2014;

¹⁶⁰ KUKLYTĖ B. *Disidentų kalinimas Sovietų Sąjungos psichiatrijos ligoninėse 1918-1988 m.* Genocidas ir rezistencija 2007 1 (21), p. 32;

asmens psichikos sutrikimai, todėl asmuo dėl savo psichinių negalavimų ir kovoja su sovietine valdžia. Taigi, jau N. Chruščiovo laikais buvo suformuluota mintis, kad nusikalstamo elgesio priežastis – psichinė ir dvasinė asmens negalia. Tokia nuostata remtasi kovojant su disidentais, žmogaus teisių gynėjais ir kt., nukreipiant juos į psichiatrijos ligonines.¹⁶¹ Dėl šių priežasčių akivaizdu, kodėl atkūrus Lietuvos nepriklausomybę naujajame LR BK buvo kriminalizuotas sveiko žmogaus uždarymas į psichiatrinę ligoninę.

Taigi, LR BK 146 straipsnio 3 dalyje numatyta labiausiai kvalifikuota laisvės atėmimo sudėtis: tas, kas neteisėtai atėmė žmogui laisvę uždarydamas jį į psichiatrijos ligoninę ne dėl ligos, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų. Galima teigti, kad tai sveiko arba ir sergančio, tačiau tokios būsenos, kuri nereikalauja hospitalizacijos psichiatrijos ligoninėje asmens uždarymas psichiatrijos ligoninėje – specifiška neteisėto laisvės atėmimo rūšis.

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriais atvejais, asmuo, kuris serga sunkia psichikos liga ir atsisako hospitalizavimo (asmens paguldymo į psichiatrijos įstaigą) gali būti hospitalizuojamas prievarta (jeigu remiantis Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 27 straipsniu yra reali grėsmė, kad jis savo veiksmais gali padaryti esminę žalą savo sveikatai, gyvybei arba aplinkinių sveikatai, gyvybei¹⁶²). Hospitalizavimo ir priverstinio gydymo psichiatrijos įstaigoje tvarka numatyta 1995 m. birželio 6 d. Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatyme.¹⁶³ Pagal šio įstatymo VI skyriaus “Pacientų hospitalizavimas” 23 straipsnio nuostatas, prieš asmenį priverstinai hospitalizuojant turi būti atliktas pirminis asmens psichikos būklės patikrinimas ir įvertinimas. Pirminis asmens psichikos patikrinimas atliekamas pagal Pirminio asmens psichikos būklės patikrinimo tvarką,¹⁶⁴ kuria remiantis dėl asmens pirminio apžiūrėjimo gali kreiptis pats pacientas, gydytojas, paciento atstovas, artimieji, policija.

Pirminio asmens psichikos būklės patikrinimo tvarkoje numatyta, jog policijos pareigūnai, jei jie įtaria sunkius asmens psichikos būklės sutrikimus (sunkių psichikos sutrikimu laikoma asmens psichikos sveikatos sutrikimas, dėl kurio kyla reali grėsmė, kad asmuo savo veiksmais gali padaryti esminę žalą savo sveikatai, gyvybei ir /ar aplinkinių sveikatai, gyvybei (Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 23 straipsnis)), privalo kviesti psichiatrijos pagalbą arba patys pristatyti asmenį į psichiatrijos įstaigą. Kai pacientas

¹⁶¹ Psichiatrinė prievarta; prieiga per internetą: <http://www.kgbveikla.lt/lt/psichiatrine-prievarta>; [žiūrėta 2015-11-12];

¹⁶² Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 53-1290;

¹⁶³ Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 53-1290;

¹⁶⁴ Sveikatos apsaugos ministro 1996 m. kovo 7 d. įsakymas “Dėl pirminio asmens psichikos būklės patikrinimo tvarkos nustatymo” Nr. 133;

priverstinai hospitalizuojamas, psichiatrijos įstaigos administracija privalo ne vėliau kaip per 2 paras kreiptis į teismą. (Teismo leidimo asmenį paguldyti priverstiniam gydymui į psichiatrijos ligoninę išdavimo sąlygas ir tvarką reglamentuoja LR CK 2.26 straipsnio 4 dalis¹⁶⁵ ir Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 28 straipsnio 2 ir 3 dalies nuostatos¹⁶⁶). Teismas, apsvarstęs psichiatrų rekomendacijas, turi teisę priimti sprendimą dėl paciento priverstinio hospitalizavimo ir priverstinio gydymo pratęsimo, bet ne ilgiau kaip vienam mėnesiui nuo priverstinio hospitalizavimo pradžios. Taigi, prievartinis asmens hospitalizavimas į psichiatrijos ligoninę vykdomas pagal griežtai nustatytą tvarką ir remiantis LR BK, sergančio asmens prievartinis hospitalizavimas (kai tai atitinka įstatyme įtvirtintus reikalavimus) nelaikomas nusikalstama veika, todėl LR BK 146 straipsnio 3 dalis, netaikoma. Atvejis, kai asmuo buvo teisėtai (priverstinai) hospitalizuotas nagrinėtas vienoje civilinėje byloje. Šioje byloje ieškovė kreipėsi į teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo, motyvuodama, kad neteisėtais būdais atsakovei paveikus medicinos darbuotojus, kad visiškai sveika ieškovė buvo paguldyta į psichiatrijos ligoninę, kur praleido 24 dienas nuo 2006-04-06 iki 2006-04-28. Byloje nurodyta, kad dėl netinkamo atsakovės elgesio, laisvės suvaržymo ir neteisėto patalpinimo psichiatrijos klinikoje, ieškovė patyrė dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, emocinę depresiją, pažeminimą, bendravimo galimybių sumažėjimą. Byloje paminėta, kad apylinkės prokuratūros nutarimu ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 146 straipsnio 3 dalį (neteisėtai atėmė žmogui laisvę uždarydamas jį į psichiatrijos ligoninę ne dėl ligos) nutrauktas, nes konstatuota, jog nepadaryta veika, turinti nusikaltimo požymių. Nutarime konstatuota, kad atsakovė, rūpindamasi ieškove vykdė gydytojų nurodymus. Be to, ieškovės hospitalizacijai, priverstiniam gydymui buvo gauta Vilniaus m. 4 apylinkės teismo nutartis vienam mėnesiui. Šis nutarimas nebuvo apskųstas, teismas jį laikė oficialiu rašytiniu įrodymu, turinčiu didesnę įrodomąją galią, todėl teismas konstatavo, jog kiti byloje esantys oficialūs rašytiniai įrodymai neprieštarauja tarpusavyje, yra nuoseklūs, rašytiniai įrodymai patvirtina, kad ieškovei buvo diagnozuotas susirgimas, dėl kurio gydytojos siuntimu ji pateko į psichiatrinę ligoninę. Teismas pripažino, kad ieškovės ieškinyje nurodytos aplinkybės, jog ji pateko į ligoninę visiškai sveika neteisėtais būdais atsakovei paveikus medicinos darbuotojus laikytos neįrodytomis.¹⁶⁷ Taigi, šiuo atveju moters priverstinis hospitalizavimas buvo įvykdytas laikantis įstatymų reikalavimų, todėl, nelaikomas nusikaltimu pagal LR BK 146 straipsnį.

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios 2000, Nr. 74-2262;

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. Valstybės žinios 1995, Nr. 53-1290;

¹⁶⁷ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-577-340/2008;

Būtina pastebėti, kad neteisėto laisvės atėmimo ir neteisėto uždarymo į psichiatrinę ligoninę objektas sutampa, tačiau nukentėjusiojo veiksmų laisvė nėra atimama taip pat, kaip, neteisėto laisvės atėmimo atveju, t. y. užrakinant jį bute, pririšant jį prie medžio ar pan. Šiuo atveju sveikas, nesergantis jokia psichine liga nukentėjusysis arba, kad ir sergantis, tačiau tokios būsenos, kuri nereikalauja hospitalizacijos prieš jo valią, hospitalizuojamas psichiatrijos ligoninėje. Hospitalizuotas nukentėjusysis skirtingai nei kitais būdais nukentėjusiajam neteisėtai atėmus laisvę turi tam tikrų teisių, kurias numato Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas,¹⁶⁸ tačiau bet koku atveju uždarymas psichiatrijos ligoninėje reiškia, kad išėjimas iš jos nukentėjusiajam bus ribotas. Čia pažymėtina ir tai, kad priklausomai nuo režimo ar paskirto gydymo psichiatrinėje ligoninėje neteisėto laisvės atėmimo sąlygos gali būti itin panašios į neteisėtą laisvės atėmimą pagal 146 straipsnio 1 dalį.

Uždarymo į psichiatrijos ligoninę baigtumo momentas yra tada, kai asmuo uždaromas į psichiatrinę ligoninę, o veika tęsiasi tol, kol tokioje ligoninėje nukentėjusysis yra laikomas. Tačiau autorės nuomone, jei veika laikoma baigta, teisinės reikšmės neturi kaip ji vėliau tęsiasi. Juk senaties terminas skaičiuojamas nuo veikos baigtumo, nes ne nuo tada, kai veika faktiškai pasibaigė. (LR BK 95 straipsnio 2 dalis).

Pažymėtina, kad šio nusikaltimo sudėtis yra formalioji ir nebūtina nustatyti padarinių, kylančių dėl tokio neteisėto hospitalizavimo, todėl darbo autorės nuomone, padariniai, kurie atsiranda sakykim dėl paskirtų medikamentų vartojimo priverstinio uždarymo psichiatrijos įstaigoje metu, turėtų būti kvalifikuoti kaip nusikaltimai sveikatai.

Šio nusikaltimo subjektas, kaip ir bendruoju atveju – pakaltinami, 16 metų sulaukę asmenys - šeimos nariai, kiti privatūs asmenys, globėjai ir pan. Gydytojai psichiatrai neteisėtai uždarę asmenį psichiatrinėje ligoninėje nėra subjektai LR BK 146 straipsnio 3 dalis prasme, nes jų neteisėta veikla bus kvalifikuojama kaip piktnaudžiavimas pagal LR BK 228 straipsnį. Tačiau, jei minėtieji asmenys veikia privačiai ir atlieka LR BK 146 straipsnio 3 dalyje aprašytos veikos požymius, atsakomybė jiems kils pagal LR BK 146 straipsnio 3 dalį.

Pažymėtina, kad teismų praktikoje nėra atvejų, kuomet asmuo nuteisiamas pagal LR BK 146 straipsnio 3 dalį. (Tai lemia analizuojamos nusikalstamos veikos

¹⁶⁸1) bendrauti su kitais asmenimis (tarp jų ir su kitais pacientais), naudotis telefonu, telegrafu, paštu ir kitomis ryšio priemonėmis; 2) reguliariai susitikti su lankytojais, atstovu be pašalinių asmenų; 3) siųsti bei gauti visokius privačius ar viešus pareiškimus, laiškus, kurie neturi būti kitų asmenų skaitomi ir cenzūruojami; 4) pirkti ir gauti reikalingiausių daiktus; 5) turėti galimybę pabūti vienas; 6) atlikinėti religines apeigas; 7) skaityti, užsiimti sportu ir kitaip leisti laisvalaikį; 8) gauti audiovizualinę informaciją; 9) mokytis ir plėsti savo žinias; 10) užsiimti veikla, kuri atitiktų jų socialinę padėtį ir kultūros lygį, padėtų reabilitacijai ir jų grįžimui į visuomenę /Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 53-1290.;

specifiškumas.) Tačiau vienas atvejis, kuriame buvo ir uždarymo į psichiatrinę ligoninę epizodas buvo. Kaltinamoji nuteista už tai, kad veikdama kartu su dviem tyrimo metu nenustatytais asmenimis, 2012-09-06, apie 13.40 val., prie buto, neteisėtai atėmė nukentėjusiajam laisvę, tai yra su tyrimo metu nenustatyta moterimi įstūmė jį į liftą, po ko įsodino jį į automobilį, kurį vairavo tyrimo metu nenustatytas vyras, ir nuvežė į butą, bei laikė jį ten daugiau nei 48 valandas iki 2012-09-13. Aiškinantis bylos aplinkybes apylinkės teismas nustatė, kad laikant nukentėjusįjį nelaisvėje, bute, “į ligoninę iš šio buto buvo išvežtas po 4 dienų.” Nukentėjusysis pasakojo, kad buvo iškviesta greitoji pagalba, atėjo du vyrukai (gydytojai), neklausė, nei kas jis, nei dokumentų nereikalavo, apie ligą taip pat nieko neklausė. Nukentėjusysis aiškino, kad yra sveikas, kad jam nereikia tokio profilio pagalbos, sakęs, kad laikomas prieš savo valią, tačiau matė, kad tai buvo beviltiška. Kaltinamoji tuo metu buvo namuose. Nukentėjusiojo parodymais apie 18:45 valandą jis buvo nuvežtas į miesto psichiatrinę ligoninę, jis buvo absoliučiai blaivas. Anot jo, daktarė padarė nepagrįstas išvadas, kad jam buvo baltoji karštligė, nes gydytoja buvo papirkta. Ligoninėje jis prabuvo 4 dienas. Jokio gydymo jam nebuvo suteikta, išskyrus tabletes. Poste buvo telefonas, jis paskambino savo draugei, ji paskambino advokatui, kitiems pažįstamiems. Atvažiavus advokatui, jis paklausė koku pagrindu jis čia laikomas, daktarė pasimetė ir jį išleido. Apylinkės¹⁶⁹ ir vėliau apygardos¹⁷⁰ teismas šioje byloje kaltinamąją pripažino kalta, padarius nusikaltimą, numatytą LR BK 146 straipsnio 2 dalyje, konstatavo kaltinamosios kaltę tik dėl nukentėjusiojo ištempimo iš buto įstūmimo į liftą, vežimo automobiliu jam nesutinkant ir laikymo bute (prieš jo valią). Analizuojamoje byloje teismas nevertino laikymo psichiatrinėje ligoninėje epizodo. Pažymėtina, kad šioje byloje teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akte nurodyta, kad nukentėjusysis neserga jokia lėtiniu psichikos sutrikimu nei silpnaprotyste, jam nėra laikino ūmaus psichikos sutrikimo ir pan. Taigi, byloje buvo nustatyta, kad nukentėjusysis yra sveikas.

Kadangi šio nusikaltimo sudėtis yra formalioji, nusikaltimo subjektyvioji pusė gali pasireikšti tik tiesiogine tyčia, todėl asmuo, uždarantis žmogų psichiatrinėje ligoninėje turi suvokti, kad uždaro sveiką arba tokios būklės asmenį, kuriam nebūtina skirti priverstinį hospitalizavimą ir nori taip veikti. Veiksmas turi būti sąmoningas ir kryptingas, tačiau motyvai ir tikslai reikšmės neturi. Todėl analizuojamoje byloje nuteistosios tikslas - užkirsti kelią sutuoktiniui vartoti alkoholį, nepašalina jos veiksmų

¹⁶⁹ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-594-170/2014;

¹⁷⁰ Vilniaus apygardos teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-733-166-2014;

neteisėtumo. Manytina, kad aptarta nusikalstama veika, kuomet sveikas asmuo, prievarta laikytas psichiatrinėje ligoninėje turėtų būti kvalifikuojama pagal 146 straipsnio 3 dalį.

Kalbant apie nukentėjusiojo asmens uždarymą į psichiatrinę ligoninę ne dėl ligos (LR BK 146 straipsnio 3 dalis), autorės nuomone, šią nusikalstamą veiką derėtų dekriminalizuoti. Darytina prielaida, kad šia norma tiesiog norėta užtikrinti informacinės baudžiamosios teisės funkcijos vykdymą, t. y., parodyti, kad tokia veika užtraukia baudžiamąją atsakomybę, tačiau realiai ji nereikalinga, nes per visą jos egzistavimo laikotarpį teisme nėra nagrinėta nei viena byla pagal LR BK 146 straipsnio 3 dalį. Kaip jau minėta, LR BK 146 straipsnio 3 dalis nebus taikoma sveikatos priežiūros įstaigos tarnautojams, pavyzdžiui gydytojams, seselėms, slaugytojams, kurie dažniausiai yra prilyginami valstybės tarnautojams (pavyzdžiui, LAT nurodė, kad “būdamas valstybės tarnautojui prilygintas asmuo – dirbdamas VŠĮ vyriausiuoju gydytoju.¹⁷¹⁾ Vadinasi, jei nusikalstamą veiką padarys sveikatos priežiūros įstaigos tarnautojai, naudodamiesi savo tarnybos padėtimi, veika bus traktuojama kaip piktnaudžiavimas - nusikaltimas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ir bus baudžiama pagal LR BK 228 straipsnį. Taigi, pagal LR BK 146 straipsnio 3 dalį sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojai nebus baudžiami (nebent asmenys veikia privačiai). Tai įrodo ir teismų praktika, remiantis kuria, pagal analizuojamą straipsnį nenuteistas nei vienas medicinos darbuotojas. Analizuojamos nusikalstamos veikos subjektais gali būti ir privatūs asmenys, nukentėjusio artimieji giminaičiai, šeimos nariai, globėjai ar kiti asmenys, inicijavę, dalyvavę neteisėtai žmogų uždarant ir laikant psichiatrijos ligoninėje. Tačiau abejotina, ar egzistuoja reali galimybė šiems asmenims pritaikyti LR BK 146 straipsnio 3 dalį. Juk šie asmenys sprendimo dėl uždarymo į ligoninę nepriima. Manytina, kad dekriminalizavus nukentėjusiojo asmens uždarymą į psichiatrinę ligoninę ne dėl ligos, nusikalstama artimųjų veika susijusi su siekiu uždaryti žmogų į psichiatrijos ligoninę, galėtų būti vertinama kaip bendrininkavimas (juk artimieji vieni, tik savo iniciatyva negalėtų uždaryti žmogaus į ligoninę, todėl greičiausiai jie kokiais nors būdais tartųsi su kitais asmenimis, greičiausiai, gydytojais.) Tokiu atveju, autorės nuomone, bendrininkavimas dažniausiai pasireikštų kurstymu. (Teismų praktikoje kurstytoju pripažįstamas asmuo, kuris ėmėsi tam tikrų būtinų veiksmų tam, kad kito žmogaus sąmonėje sukeltų pasiryžimą pradėti rengtis nusikalstamos veikos vykdymui. Kurstytojas palenkia ir sukelia norą kitiems asmenims padalyti nusikalstamą veiką.¹⁷²⁾

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278/2013;

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2008;

Apibendrinant, specifinė neteisėto laisvės atėmimo rūšis - sveiko, arba ir sergančio, tačiau tokios būsenos, kuri nereikalauja hospitalizacijos, uždarymas į psichiatrinę ligoninę prieš jo valią. Nusikalstamos veikos specifika pasireiškia per veikos padarymo būdą – uždarymą psichiatrijos ligoninėje. Gydytojai psichiatrai (išskyrus jei veikia privačiai) neteisėtai uždarę asmenį psichiatrinėje ligoninėje nėra subjektai LR BK 146 straipsnio 3 dalies prasme. Nusikaltimo subjektyvioji pusė gali pasireikšti tik tiesiogine tyčia. Padariniai sveikatai atsiradę dėl neteisėto hospitalizavimo psichiatrijos ligoninėje, sakykim dėl paskirtų medikamentų vartojimo, kvalifikuotini kaip nusikaltimai sveikatai. Priverstinis hospitalizavimas, nelaikomas nusikaltimu, jei atitinka įstatyme nustatytas sąlygas.

3. NETEISĖTO LAISVĖS ATĖMIMO ATSKYRIMAS NUO PANAŠIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ

Apžvelgus teismų praktiką, galima teigti, kad neteisėtas laisvės atėmimas dažniau pripažįstamas kito nusikaltimo sudedamąja dalimi, o ne kvalifikuojamas kaip savarankiškas nusikaltimas. Taip atsitinka dėl to, kad neteisėtas laisvės atėmimas yra kurio nors nusikaltimo pagrindinės sudėties požymis arba ši veika sutampa su kvalifikuojančiu kito nusikaltimo požymiu. Neteisėtas laisvės atėmimas yra žmogaus paėmimo įkaitu pagrindinės sudėties požymis. LR BK XXXV skyriuje, reglamentuojančiame nusikaltimus visuomenės saugumui, LR BK 252 straipsnyje įtvirtinta nusikalstama veika – žmogaus pagrobimas įkaitu. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas pagrobė ar laikė pagrobtą žmogų ir už paleidimą reikalavo iš tarptautinės organizacijos, valstybės ar jos institucijos atlikti bet kokią veiksmą ar susilaikyti nuo veiksmų, taip pat tam, kas grasino tuoj pat nužudysiąs ar sužalosiąs pagrobtą žmogų reikalaujamas sudaryti sąlygas išvengti sulaikymo. LR BK komentare nurodoma, kad “LR BK 252 straipsnio 1 dalis numato dvi skirtingas žmogaus pagrobimo įkaitu nusikaltimų sudėtis. Žmogaus pagrobimo įkaitu pirmos rūšies sudėčiai būtini objektyvieji požymiai yra šie: a) žmogaus pagrobimas ir jo laikymas nelaisvėje tam tikroje vietoje, ir b) reikalavimą tarptautinės viešosios organizacijos, valstybės ar jos institucijai kokią nors veiksmą ar nuo jo susilaikyti kaip įkaito paleidimo sąlyga.”¹⁷³ “Pagrobimu LR BK 252 straipsnio prasme laikytinas neteisėtas žmogaus laisvės atėmimas (tiek perkeliant jį erdvėje, sulaikant jo buvimo vietoje). Svarbu, kad toks veiksmas įgalintų kaltininką pareikšti reikalavimą trečiajai šaliai tarptautinei viešajai organizacijai, valstybei ar jos institucijai, ir susieti šio reikalavimo su įkaito paleidimu.”¹⁷⁴ (Teismų praktika, taip pat pažymi, kad “pagrobimu laikytinas bet koks neteisėtas žmogaus laisvės atėmimas siekiant, kad toks veiksmas įgalintų kaltininką pareikšti reikalavimą trečiajai šaliai – tarptautinei viešajai organizacijai, valstybei ar jos institucijai, ir susieti šio reikalavimo įvykdymą su įkaito paleidimu.”¹⁷⁵) Remiantis LR BK komentare pateiktu išaiškinimu, galima atriboti neteisėtą laisvės atėmimą ir žmogaus pagrobimą įkaitu, pagal objektyviuosius požymius. Įkaito pagrobimo atveju asmuo yra ir pagrobiamas, ir pateikiami reikalavimai. Tuo tarpu neteisėtas laisvės atėmimas pasireiškia

¹⁷³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p.248;

¹⁷⁴ *Ibid.*, p.248;

¹⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-330/2012;

tik kaip žmogaus pagrobimas (paimant ir perkeliant jį arba neperkeliant, o sulaikant jo buvimo vietoje).

Visgi, praktikoje gali kilti neaiškumų dėl nusikalstamų veikų įvertinimo: ar tai buvo įkaitų paėmimas, ar neteisėtas laisvės atėmimas). Tokiu atveju būtina nustatyti kokios nusikalstamos veikos požymius atitinka įvykdyta veikla. Pavyzdžiui, LAPT baudžiamojoje byloje Nr. 1A-77/2009 buvo konstatuota, kad įvykdytas ne paėmimas įkaitu, o neteisėtas laisvės atėmimas, nes byloje nenustatyta ir įkaito paėmimo nusikalstamos veikos būtinų objektyviosios pusės požymių, t. y. kaltinamieji pagrobtą nukentėjusįjį paliko surištą negyvenamame name, tačiau nėra jokių duomenų, kad būtų grasinę nužudyti, toliau jį žaloti arba toliau laikyti kaip įkaitą. Pagrindinis kaltinamųjų tikslas buvo gauti iš nukentėjusiojo tėvų piniginę išpirką ir buvo perduotas reikalavimas sumokėti konkrečią pinigų sumą. Taigi šie nusikalstami veiksmai iš tikrųjų labiau atitinka ne įkaito paėmimo, o būtent neteisėto laisvės atėmimo ir turto prievartavimo nusikalstamų veikų požymius.¹⁷⁶

Neteisėtas laisvės atėmimas gali būti ir plėšimo pagrindinės sudėties požymis. LR BK 180 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tas, kas panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti arba kitaip atimdamas galimybę nukentėjusiam asmeniui priešintis pagrobė svetimą turtą, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki šešerių metų. Šiuo atveju neteisėtas laisvės atėmimas turi būti padaromas tam, kad būtų įveiktas pasipriešinimas ir pagrobtas turtas. (Tokia pati situacija yra su išžaginiu ir seksualiniu prievartavimu.) Pavyzdžiui, siekiant apiplėšti butą asmuo uždaromas sandėliuke. Plėšimo sudėtis visiškai apima neteisėtą laisvės atėmimą. Šiuo atveju asmuo prievarta užrakindamas asmenį sandėliuke, jį surišdamas ir pan., neteisėtai atima žmogui laisvę. Plėšimo atveju laisvės atėmimas sąlygoja visumos ir dalies konkurenciją, remiantis kuria laisvės atėmimas nėra atskirai kvalifikuojamas. Tačiau, pastebėtina, kad šiuo atveju plėšimas ir neteisėtas laisvės atėmimas turi būti vykdomi tuo pat metu. Kitu atveju, jie kvalifikuojami kaip atskiros nusikalstamos veikos. Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-700-397-2012 kaltinamasis veikdamas bendrininkų grupėje su kitais asmenimis, panaudodami fizinį smurtą, t. y. suduodamas smūgius nukentėjusiajam į įvairias kūno vietas, išstūmus jį iš automobilio, jį apkraustė ir užvaldė jo asmeninius daiktus, o po to uždarė nukentėjusįjį į automobilio bagažinę ir jį ten palikę pasišalino. Tokiu būdu, jau įvykdę plėšimą, t. y. baigę vieną nusikaltimą, kaltinamieji uždarydami nukentėjusįjį į automobilio bagažinę ir jį ten palikdami, panaudodami smurtą atėmė jo laisvę. Iš nustatytų aplinkybių akivaizdu, kad kaltinamojo padaryti veiksmai

¹⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-77/2009;

negali būti kvalifikuojama tik kaip plėšimas, nes LR BK 180 straipsnio 1 dalies norma jo veiksmų, susijusių su neteisėtu kito asmens laisvės atėmimu, neapėmia, todėl jo veiksmai vertinami kaip du atskiri nusikaltimai (LR BK 180 straipsnio 1 dalis ir 146 straipsnio 2 dalis.)¹⁷⁷

Neteisėtas laisvės atėmimas gali sutapti su kvalifikuojančiu kitos nusikalstamos veiklos požymiu. Neteisėtas laisvės atėmimas kaip turto prievartavimą kvalifikuojantis požymis taikomas tuomet, kai laisvės atėmimu efektyviau įbauginamas, paveikiamas nukentėjusysis, kas sąlygoja kaltininko siekiamų tikslų palengvinimą. LR BK komentare, nurodoma, kad laisvės atėmimas prievartaujant turtą gali pasireikšti: a) kaip priemonė pristatyti nukentėjusį į tam tikrą vietą reikalavimui išsakyti ir kartu jį įbauginti; b) kaip žmogaus laikymas nelaisvėje ilgesnį laiką bauginimo ar kankinimo tikslais; c) kaip žmogaus pagrobimas siekiant priversti kitą asmenį sumokėti išpirką už jo paleidimą ar atlikti kitą turtinį veiksma; d) kaip žmogaus laikymas nelaisvėje, tokiu neleidžiant jam atlikti tam tikrą turtinį veiksma po to, kai jis nesutiko susilaikyti nuo šio veiksmo „geruoju“; e) kaip priemonė apriboti nukentėjusiojo galimybes užkirsti kelią nusikaltėlių tikslams ir panašiai.¹⁷⁸ Pavyzdžiui, turto prievartavimo pagal LR BK 181 straipsnio 2 dalies sudėtis (tas, kas prievartaudamas turtą panaudojo fizinį smurtą, atėmė asmeniui laisvę...) įtvirtina neteisėtą laisvės atėmimą kaip turto prievartavimą kvalifikuojantį požymį. Kadangi turto prievartavimas, pastaruoju atveju, pagal visumos ir dalies konkurencijos įveikimo taisyklę, visiškai apima neteisėtą laisvės atėmimą jo atskirai kvalifikuoti nereikia.

Vertinant prekybos žmonėmis (LR BK 147) normos santykį su neteisėtu laisvės atėmimu, neteisėtas laisvės atėmimas prekyboje žmonėmis yra pagrindinės sudėties požymis. Čia paanalizuosime LAT baudžiamąją bylą Nr. 2K-429/2009, kurioje nustatyta, kad nuteistasis degalinės teritorijoje, pasinaudodamas nukentėjusiosios priklausomumu, nupirko ją už 1000 Lt, apie dvi savaites naudodamas fizinį smurtą ir grasinimus, laikė užrakintą bute, įtraukė ją į prostituciją ir išgabeno iš Lietuvos. Nukentėjusioji prieš savo valią buvo laikoma bute, kuriame turėjo teikti lytines paslaugas, nuolat buvo grasinama, kartą nuteistasis panaudojo prieš ją fizinį smurtą; pasak nukentėjusiosios, „telefono laidas buvo nupjautas, durys užrakintos“.¹⁷⁹ Matome, kad šiuo atveju, nukentėjusios laikymas užrakintos bute ir prievartos naudojimas – akivaizdus neteisėto laisvės atėmimo pavyzdys. LAT šį aspektą vertino kaip nukentėjusiosios valios palenkimo faktą ir

¹⁷⁷ Kauno apygardos teismo 2012 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-700-397-2012;

¹⁷⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009., p. 326-327;

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-429/2009;

nusikalstamai veikai taikė LR BK 147 straipsnio 1 dalį. Taigi, teismas nukentėjusiosios valios palenkimo būdą sutapatino su neteisėtu laisvės atėmimo veika. Tačiau, autorės nuomone, aptartas veikos padarymo būdas sutampa su viena iš alternatyvių veikų – neteisėtu laisvės atėmimu. Manytina, kad aptarti nuteistojo veiksmai nukentėjusiosios atžvilgiu turėtų būti priskirti neteisėto laisvės atėmimo veikai.

LR BK 294 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tas, kas savavaldžiavo panaudodamas psichinę ar fizinę prievartą nukentėjusiam ar jo artimam asmeniui, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų. Matome, kad savavaldžiavimo normoje laisvės atėmimo kaip kvalifikuojančio požymio nenumatyta, nurodytas tik kvalifikuojantis požymis “psichinė ar fizinė prievarta.” Todėl laisvės atėmimo savavaldžiavimas negali apimti, laisvės atėmimas neapima ir fizinio smurto. Kyla klausimas kaip neteisėtą laisvės atėmimą savavaldžiavimo atveju vertina teismai. LAT byloje Nr. 2K–126/2007, nustatyta, kad nuteistasis veikdamas bendrininkų grupe nesilaikydami įstatymų nustatytos tvarkos, panaudodami psichinę bei fizinę prievartą prieš nukentėjusįjį vykdė tariamą nukentėjusiojo neginčijamą teisę susigrąžinti 250 Lt už realizuotą A. B. mobiliojo ryšio telefoną: siekdami bauginti nukentėjusįjį prievarta įsodino jį į automobilį taip atėmė jam laisvę, važiuojant automobilyje jį sumušė, baugindami nukentėjusįjį, reikalavo 250 Lt.¹⁸⁰ Teismas konstatavo, kad šiuo atveju nuteistojo kartu su bendrininkais padarytos veikos – savavaldžiavimas (LR BK 294 straipsnio 2 dalis) ir neteisėtas laisvės atėmimas (LR BK 146 straipsnio 2 dalis) – sudaro idealiąją nusikalstamų veikų sutaptį, nes šios nusikalstamos veikos, numatytos skirtinguose LR BK specialiosios dalies straipsniuose, padarytos viena veika ir tuo pačiu metu. Matome, kad jei savavaldžiavimu asmeniui atimama laisvė, nusikalstama veika kvalifikuojama kaip LR BK 146 ir 294 straipsnių sutaptis.

Siekiant atriboti neteisėtą laisvės atėmimą nuo panašių nusikalstamų veikų, paminėtina ir piktnaudžiavimo veika pagal LR BK 228 straipsnį. Gali būti atvejų, kuomet neteisėtai laisvę asmeniui atima valstybės tarnautojai, statutiniai tarnautojai, apsaugos darbuotojai. Šiuo atveju, esant visiems neteisėto laisvės atėmimo požymiams, tokiems asmenims bus taikomas ne LR BK 146 straipsnis, o LR BK 228 straipsnis. “Valstybės tarnautojas (ar jam prilygintas asmuo) to nusikaltimo subjektas gali būti tik tuomet, jei veikė kaip privatus asmuo.”¹⁸¹

Pastebėtina, kad kalbant apie neteisėtą naujagimių, mažamečių (iki 14 m.) vaikų laisvės atėmimą, “galvoje turimas neteisėtas vaikų paėmimas savo žinion iš tėvų, globėjų

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–126/2007;

¹⁸¹ Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-754-361/2010;

ar vaikų auklėjimo įstaigos ir atėmimas būtent iš jų galimybės lemti vaiko buvimo vietą,¹⁸² todėl šią nusikalstamą veiką reglamentuoja LR BK 156 straipsnis. Jei neteisėtai laisvė atimta vaikui, turinčiam 14 m., baudžiamoji atsakomybė kils pagal LR BK 146 straipsnį. Tuo atveju, jei mažamečiam asmeniui laisvę atims tėvai, globėjai ar rūpintojai, jie bus baudžiamai pagal LR BK 163 straipsnį “Piktnaudžiavimas tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis. Pagal šį straipsnį atsako asmenys, kurie “turėdami tam tikras teises ir pareigas vaikams, jomis naudojasi netinkamai, priešingai vaiko interesams, jomis prisidengdami pažeidžia vaiko asmens neliečiamybę ir laisvę, daro žalą vaiko psichiniam ir socialiniam vystymuisi.”¹⁸³ Praktikoje piktnaudžiavimas teisėmis ir pareigomis “bus ir tada, kai tokiais veiksmais ribojama nukentėjusiojo laisvė (prispaudimas prie sienos, laikymas už rankų, surišimas, apglėbimas, įstūmimas, uždarymas į atskirą patalpą ir pan.). Pavyzdžiui, V. J. namuose pririšo mažametę grandinę už kojos prie radiatoriaus.¹⁸⁴ Mažamečio laisvė gali būti atimama jį uždariant kokioje nors patalpoje, surišant, užrakinant kambaryje ir pan.

Apibendrinant, galima teigti, kad neteisėtas laisvės atėmimas dažnai nėra kvalifikuojamas kaip savarankiškas nusikaltimas. Ši nusikalstama veika yra žmogaus paėmimo įkaitu, plėšimo, prekybos žmonėmis pagrindinės sudėties požymis, sutampa su turto prievartavimu, kvalifikuojančiu veiklos požymiu. Jei neteisėtai laisvė atimama po to, kai šios veikos baigtos, tokia veika gali būti kvalifikuojama kaip atitinkamo nusikaltimo ir neteisėto laisvės atėmimo sutaptis. Savavaldžiavimo normoje laisvės atėmimo kaip kvalifikuojančio požymio nenumatyta.

¹⁸²FEDOSIUK, O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002, p. 165;

¹⁸³Šiaulių apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 18 d. nutartis sujungtose bylose 2K-32/2010, 2K-7-137/2008, 2K-122/2011, 2K-80/2011;

¹⁸⁴GRINEVIČIŪTĖ, K., Žiauraus elgesio su vaiku samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2008 11(113), p.110.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. LR BK 146 straipsnio rūšinis objektas yra žmogaus laisvė, o tiesioginis objektas – žmogaus laisvė pasirinkti savo buvimo vietą, t. y. žmogaus fizinė laisvė. Nukentėjusiuoju nuo šios veikos paprastai gali būti tik asmuo sulaukęs 14 metų amžiaus, veiksnus, bei neveiksnus asmuo. Objektyviai neteisėtas laisvės atėmimas – tai neteisėtas žmogaus (prieš jo valią) sulaikymas, uždarymas, užrakinimas patalpoje, kuomet asmuo negali išeiti, sulaikymas jo buvimo vietoje, pagrobimas perkeliant žmogų iš vienos vietos į kitą ir laikant nelaisvėje šioje vietoje, galimybės atlikti kūno judesius suvaržymas, atimant jam galimybę pasirinkti savo buvimo vietą. Nusikalstama veika dažniausiai padaroma pavojingu veikimu, tačiau gali pasireikšti ir pavojingu neveikimu. Ši nusikalstama veika formali, o jos baigtumo momentas siejamas su nelaisvės būklės sudarymu. Nukentėjusiojo suvokimas negali turėti įtakos nusikaltimo baigtumui. Įstatymuose yra numatyti teisėti būdai, kada žmogaus laisvę galima suvaržyti, pavyzdžiui būtinojo reikalingumo, būtinosios ginties, terminuoto laisvės atėmimo ir kitais atvejais. Neteisėto laisvės atėmimo subjektu negali būti juridinis asmuo. Subjektas – fizinis, pakaltinamas asmuo, kuriam baudžiamoji atsakomybė kyla nuo 16 metų amžiaus. Pagal LR BK 146 straipsnio 1 dalį subjektu negali būti valstybės tarnautojai ir jiems prilyginti pareigūnai, nebent jei jie veikia kaip privatūs asmenys. Neteisėto laisvės atėmimo subjektyvioji pusė pasireiškia tik tiesiogine tyčia: kaltininkas suvokia, jog žmogui atima laisvę prieš jo valią ir be jokio teisėto pagrindo ir nori taip veikti. Kai kaltininko veiksmuose nėra tiesioginės tyčios – nėra būtino LR BK 146 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymio. Kiti subjektyviosios pusės požymiai - motyvai ir tikslai, neturi reikšmės veikos kvalifikavimui, nes nenurodyti minimo straipsnio dispozicijoje. Neteisėtas laisvės atėmimas negali būti padaromas dėl neatsargumo.

2. Nors smurto sąvoka gali reikšti labai įvairų poveikį, tačiau baudžiamosios teisės literatūroje ji paprastai siejama su fiziniu ar psichiniu smurtu, todėl tik fizinio ar psichinio smurto panaudojimas yra nusikalstama veika kvalifikuojantis požymis, numatytas LR BK 146 straipsnio 2 dalyje. Šio nusikaltimo kvalifikavimui neturi įtakos prieš nukentėjusįjį panaudoto smurto mastas. Pavojus žmogaus gyvybei ir sveikatai gali būti sukeliamas kėsinant į gyvybiškai svarbius organus ir pan., taip pat sutrikdant žmogaus sveikatą. Šis pavojus gali atsirasti tik dėl laisvės atėmimo būdo pasirinkimo, nukentėjusiojo laikymo nelaisvėje sąlygų. Šiuo atveju kaltininkas gali nesuvokti, kad kelia pavojų žmogaus sveikatai ar gyvybei, todėl tokiu atveju šis požymis nebus inkriminuojamas. LR BK 146

straipsnio 1 dalyje, kalbant apie fizinį smurtą ir pavojų asmens sveikatai, dubliuojasi nusikalstamą veiką kvalifikuojantys požymiai, todėl tikslingas smurto požymio susiaurinimas. Nukentėjusio asmens laikymas nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas paprastai inkriminuojamas, kai nustatoma, kad nukentėjusiam asmeniui neteisėtai laisvė buvo atimta ilgiau nei 48 val. Kuomet asmuo, neteisėtai atimantis laisvę siekia atimti nukentėjusio laisvę ilgiau nei 48 valandoms, tačiau tai jam ne nuo jo priklausančių aplinkybių nepavyksta, nusikalstama veika vertinama kaip pasikėsinimas neteisėtai atimti laisvę. Specifinė neteisėto laisvės atėmimo rūšis - sveiko, arba ir sergančio, tačiau tokios būsenos, kuri nereikalauja hospitalizacijos, uždarymas į psichiatrinę ligoninę prieš jo valią. Nusikalstamos veikos specifika pasireiškia per veikos padarymo būdą – uždarymą psichiatrijos ligoninėje. Gydytojai psichiatrai (išskyrus jei veikia privačiai) neteisėtai uždarę asmenį psichiatrinėje ligoninėje nėra subjektai LR BK 146 straipsnio 3 dalies prasme. Nusikaltimo subjektyvioji pusė gali pasireikšti tik tiesiogine tyčia. Padariniai sveikatai atsiradę dėl neteisėto hospitalizavimo psichiatrijos ligoninėje, pavyzdžiui, dėl paskirtų medikamentų vartojimo, kvalifikuotini kaip nusikaltimai sveikatai. Priverstinis hospitalizavimas, nelaikomas nusikaltimu, jei atitinka įstatyme nustatytas sąlygas.

3. Neteisėtas laisvės atėmimas dažnai nėra kvalifikuojamas kaip savarankiškas nusikaltimas. Ši nusikalstama veika yra žmogaus paėmimo įkaitu, plėšimo, prekybos žmonėmis pagrindinės sudėties požymis, sutampa su turto prievartavimu, kvalifikuojančiu veiklos požymiu. Jei neteisėtai laisvė atimama po to, kai šios veikos baigtos, tokia veika gali būti kvalifikuojama kaip atitinkamo nusikaltimo ir neteisėto laisvės atėmimo sutaptis. Savavaldžiavimo normoje laisvės atėmimo kaip kvalifikuojančio požymio nenumatyta.

Pasiūlymai:

1. Pakeisti LR BK 146 straipsnio 2 dalį ir išdėstyti ją sekančiai: “2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką panaudodamas psichinį smurtą arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei ar sveikatai, arba laikydamas nukentėjusį asmenį nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.”

2. Dekriminalizuoti nusikalstamą veiką įtvirtintą LR BK 146 straipsnio 3 dalyje.

ŠALTINIŲ SARAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
5. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo įstatymas. *Lietuvos Teisės aktų registras*. 2015-04-10, Nr. 2015-05573; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015-04-10, Nr. 2015-05574;
6. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 72-3475;
7. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 18-431;
8. Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2228;
9. Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-07-19, Nr. VIII-1012.
10. Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 53-1290.
11. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statutas. *Valstybės žinios*, 2006-07-11, Nr. IX-1409.
12. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento statutas. *Valstybės žinios*, 2007-05-17, Nr. IX-1042.
13. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas. *Valstybės žinios*, 2006-09-19, Nr. IX-1538;
14. Tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas. *Valstybės žinios*, 2006-07-19, Nr. VIII-1631;
15. Civilinės krašto apsaugos tarnybos statutas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 73-3348;
16. Sveikatos apsaugos ministro 1996 m. kovo 7 d. įsakymas “Dėl pirminio asmens psichikos būklės patikrinimo tvarkos nustatymo” Nr. 133;
17. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2014 m. balandžio 10 d.

- įsakymas “Dėl sunkių pakenkimų sveikatai klasifikacinių požymių sąrašo patvirtinimo” Nr. V-455;
18. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 “Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo”. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 52-2357;
19. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-98.

Specialioji literatūra:

20. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009;
21. ABRAMAVIČIUS, A., *et.al.* *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis.* 3-asis leid. Vilnius, 2003;
22. ANCELIS, P. *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese.* Vadovėlis. Mykolo Romerio universiteto leidykla, 2011;
23. BIKELIS, S. *Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamoji teisinė reikšmė.* *Jurisprudencija*, 2006, 7(85);
24. BRYANT A. MEYERS P., *The Fifth Element of Health– Learn Why Pulsed Electromagnetic Field (PEMF) Therapy Supercharges Your Health Like Nothing Else*, 2014;
25. BRYANT A. MEYERS P., *The Fifth Element of Health– Learn Why Pulsed Electromagnetic Field (PEMF) Therapy Supercharges Your Health Like Nothing Else*, 2014;
26. BŪDVYTIS, G., *Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje.* Socialinių mokslų studijos, 2012, 4(2);
27. BURDA, R. *Teisiniai ir kriminalistiniai asmens sulaikymo aspektai.* *Jurisprudencija*, 2001, t. 23(15).
28. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas internete. [interaktyvus].[žiūrėta: 2015-06-11]; Prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/search/>;
29. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas.* Vilnius. 2000;
30. DAMBRAUSKAS, G., MARCIJONAS, A. *Lietuvos teisės pagrindai.* Vilnius: Justitia, 2004;
31. DRAKŠIENĖ, A., DRAKŠAS, R., *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė.*

- Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2008;
32. FEDOSIUK, O. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis). Nusikaltimai žmogaus laisvei*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2015-09-23] Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20laisvei.ppt;
 33. FEDOSIUK, O. *Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas laisvei*. Jurisprudencija. 2003. T. 45(37);
 34. FEDOSIUK, O. *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos aiškinimo ir taikymo problemos*. Jurisprudencija, 2007, 8(98);
 35. FEDOSIUK, O. *Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje*. Jurisprudencija, 2001, 21 (13);
 36. FEDOSIUK, O. *Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras: 2002;
 37. FEDOSIUK, O., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2013;
 38. GODA, G., KAZLAUSKAS, M., KUČONIS, P., *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius, 2011. p. 254;
 39. GRINEVIČIŪTĖ, K., *Žiauraus elgesio su vaiku samprata baudžiamojoje teisėje*. Jurisprudencija, 2008 11(113);
 40. GRUODYTE, E. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 103;
 41. GUSTAITIENĖ M. *Smurto prieš moteris priežastys ir prevencija*, Sociologija. Mintis ir veiksmai, 2005/1;
 42. Human Rights Committee, General Comment 6, Article 6, 1994. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www1.umn.edu/humanrts/peace/docs/hrcom6.htm>;
 43. JATKEVIČIUS, A. *Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003. p. 15.
 44. JONAITIS, M., MILINIS, A., *Žmogaus gyvybė kaip teisinė vertybė ir jos apsauga romėnų teisėje*. Jurisprudencija 2011, 18(3).
 45. JUODKAITĖ D., *Teisinio veiksnio reforma Lietuvoje: nuo sovietinio konteksto iki šiuolaikinių žmogaus teisių standartų*. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. 2015, Nr. 16 (2).
 46. *Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė* - Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.- 2003.
 47. KUČINSKAS, V., KUČINSKIENĖ, R. *Socialinis darbas švietimo sistemoje*.

- Klaipėda, 2000;
48. KUJALIS, P. *Būtinasis reikalingumas kaip aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę*. daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) Mykolo Romerio universiteto leidykla. Vilnius, 2004, p. 38;
 49. KUKLYTĖ B. *Disidentų kalinimas Sovietų Sąjungos psichiatrijos ligoninėse 1918-1988 m. Genocidas ir rezistencija*. 2007 1 (21), p. 32;
 50. *Longman Exams Dictionary*. - Pearson Education Limited, 2006;
 51. MACEINA, A. *Raštai*. T. VII. Vilnius: Mintis. 1994;
 52. MARAZIENĖ, R., *Namų areštas: teorinės ir praktinės problemos*. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas. 2009, p. 53;
 53. MARKEVIČIENĖ, A., BLAŽYS, V. *Fizinis ir psichologinis smurtas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, 2000;
 54. MILINIS, A., GRUODYTĖ, E., GUTAUSKAS, A., ir kt. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2013;
 55. NOCIUS., J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius, 1998;
 56. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2008;
 57. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006;
 58. PRANKA, D., *Pasikėsimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje*. Jurisprudencija, 2008 11 (113);
 59. Psichiatrinė prievarta [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.kgbveikla.lt/lt/psichiatrine-prievarta>;
 60. PUPINYTĖ, A. Suimto įtariamojo teisinė padėtis. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus Universitetas, 2014.
 61. Seimo kontrolieriaus iniciatyva atlikto tyrimo dėl Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato, Kretingos, Plungės ir Skuodo rajonų policijos komisariatų pareigūnų veiklos pažyma Nr. 4D-2013/1-1265 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per internetą: <http://www.lrski.lt/lt/seimo-kontrolieriu-pazymos/viewdownload/1-seimo-kontrolieri-pazymos/9146-seimo-kontrolieriaus-iniciatyva-atlikto-tyrimo-del-klaipedos-apskrities-vyriausiojo-policijos-komisariato-kretingos-plunges-ir-skuodo-rajon-policijos-komisariat-pareigun-veiklos-pazyma.html>;
 62. *Smurto prevencija mokyklose. Metodinė priemonė*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005.

63. STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925.
64. Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-29]. Prieiga per internetą: https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/ZTSI_Sulaikymas_Ir_Suemimas_2.pdf;
65. *Šeimos ir vaikai Lietuvoje*. Vilnius: UNICEF, 1995;
66. ŠUKYTĖ, J., MARCINAUSKAITĖ, R. Kai kurie psichinės prievartos doktrinos probleminiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4 (2);
67. USCILA R., *Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Mokslo aidai. 2005;
68. VALANČIUS, K. L. *Teisės pagrindai: Konstitucionalistinis aspektas*. Vilnius: Technika. 2008;
69. ПАВЛОВА, Арзулана, КОРЯКИНА, Зинаида. *Психическое насилие как способ совершения преступления*, Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Аммосова Выпуск № 6 / том 11 / 2014, p. 165;
70. ПАВЛОВА, Арзулана, КОРЯКИНА, Зинаида. *Психическое насилие как способ совершения преступления*, Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Аммосова Выпуск № 6 / том 11 / 2014;
71. ПЕТРУХИН, И. Л. *Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение*, М., 1985.
72. СВЕТЛОВ, А. Я. *Ответственность за должностные преступления*, Киев: Наукова думка, 1978, p. 25 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-12]. Prieiga per internetą: <http://www.twirpx.com/file/1330590/>.

Teismų praktika:

73. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Assanidze v. Gruzija* Nr. 71503/01;
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“. Teismų praktika: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Nr. 7. Vilnius, 1997;
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-526/2005;
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568/2005;
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje

- byloje Nr. 2K-287/2006;
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126/2007;
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. Nr. 2K-154/2008;
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-3/2008;
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-304/2008;
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 24 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-360/2009;
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2010;
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205/2010;
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333/2010;
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410/2011;
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1/2012;
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2012;
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-381/2012;
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278/2013;
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377/2014;
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015;
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-746/2015;
94. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-77/2009;

95. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 30 d nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-373/2009;
96. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-435/2010;
97. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr.1A-116/2011;
98. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-330/2012;
99. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11/2012;
100. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-476/2012;
101. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-73/2014;
102. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-261/2014;
103. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-531/2014;
104. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-298-165/2015;
105. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-326-483/2015;
106. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-343-148/2014;
107. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. liepos 31 d.. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-178-453/2015;
108. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-483/2016;
109. Kauno apygardos teismo 2009 birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-305-348-2009;
110. Kauno apygardos teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-515-348/2015;
111. Kauno apygardos teismo 2010 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-133/2010;
112. Kauno apygardos teismo 2011 liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr.

- 1A-13-113-2011;
113. Kauno apygardos teismo 2012 gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-700-397-2012;
114. Kauno apygardos teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-309-530/2014;
115. Kauno apygardos teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-515-348/2015;
116. Kauno apygardos teismo nutartis 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-309-530/2014;
117. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-308-557-2009;
118. Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-754-361/2010;
119. Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-754-361/2010;
120. Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-754-361/2010;
121. Panevėžio apygardos teismo 2011 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A- 3-134/2011;
122. Panevėžio apygardos teismo 2012 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-82-134/2012;
123. Panevėžio apygardos teismo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-903-185-2012;
124. Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-193-2014;
125. Šiaulių apygardos teismo 2009 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-282/2009;
126. Šiaulių apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 18 d. nutartis sujungtose bylose 2K-32/2010, 2K-7-137/2008, 2K-122/2011, 2K-80/2011;
127. Vilniaus apygardos teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1A-733-166-2014;
128. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-577-340/2008;
129. Šiaulių apygardos teismo 2008 spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr.

- 1A-326-154/2008;
130. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-152-166/2011;
131. Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-502-303-2012;
132. Vilniaus apygardos teismo 2014 balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-33-345/2014;
133. Vilniaus apygardos teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-733-166-2014;
134. Akmenės rajono apylinkės teismo 2013 m. balandžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-73-72/2013;
135. Alytaus rajono apylinkės teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-71-224/2014;
136. Jurbarko rajono apylinkės teismo 2012 m. vasario 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. N1-40-384/2012;
137. Kauno apylinkės teismo 2013 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. M1-946-738/2013;
138. Plungės rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-10-404/2012;
139. Rokiškio rajono apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-129-128/2012;
140. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-552-953/2014;
141. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-594-170/2014.

SANTRAUKA

Žmogaus teisės į laisvę apsauga – vienas svarbiausių kiekvienos demokratinės valstybės uždavinių. Tačiau, kad ir kaip būtų saugoma asmens teisė į laisvę, ji - pažeidžiama. Bene labiausiai pažeidžiančių asmens teisę į laisvę nusikalstama veika - neteisėtas laisvės atėmimas, su kuriuo, savitais būdais, kovoja visos pasaulio valstybės nepriklausomai nuo jų išsivystymo lygio. 2003 m. įsigaliojus LR BK neteisėtas laisvės atėmimas Lietuvoje kriminalizuotas 146 straipsnyje. Tačiau per šiuos metus ši nusikalstama veika nebuvo išsamiai tirta ir analizuota baudžiamosios teisės mokslinėje doktrinoje. Iki šiol nebuvo skirtas deramas dėmesys sisteminei neteisėto laisvės atėmimo sudėties analizei, jos teoriniams ir praktiniams ypatumams, pasireiškiantiems teismų praktikoje, atskleisti. Todėl yra daug neatsakytų klausimų neteisėto laisvės atėmimo aspektu. Šio magistro baigiamojo darbo tikslas – atsižvelgiant į tyrimo apimtį, išanalizuoti neteisėto laisvės atėmimo sudėtį. Darbe išsamiai analizuojama neteisėto laisvės atėmimo sudėtis aptariant nusikalstamos veikos objektą ir nukentėjusįjį, nagrinėjant objektyvius veikos požymius, subjektą, bei subjektyvius veikos požymius. Analizuojami neteisėtą laisvės atėmimą kvalifikuojantys požymiai – smurto panaudojimas, pavojaus nukentėjusiojo asmens gyvybei ar sveikatai sukėlimas, nukentėjusiojo asmens laikymas nelaisvėje ilgiau nei 48 valandas, bei jo uždarymas į psichiatrinę ligoninę ne dėl ligos. Taip pat nagrinėjamas neteisėto laisvės atėmimo atskyrimas nuo panašių nusikalstamų veikų. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

SUMMARY

Protection of human rights to freedom – one of the most important tasks of every democratic state. However, no matter how human right to freedom is protected, it can be violated. The most common criminal act, violating human rights to freedom is unlawful imprisonment, with which all the countries of the world are fighting regardless of their level of development. In 2003, after the Criminal Code of the Republic of Lithuania entered into force, unlawful deprivation of liberty is established in Article 146. However, in the past years this criminal offense was not comprehensively investigated and analysed in scientific doctrine of criminal law. So far it has not been paid proper attention to analysis of composition of unlawful freedom subtraction, to disclosure of its theoretical and practical peculiarities, displayed in courts' practice. Therefore, there are many unanswered questions in the aspect of unlawful deprivation of liberty. The aim of the master's final work – taking into account the scope of investigation, to analyse the composition of unlawful deprivation of liberty. The work comprehensively analyses the composition of unlawful imprisonment, discussing the object and the victim of unlawful imprisonment, examining objective criteria of activity as well as subject and subjective attributes of activity. There are analysed attributes, which qualify the unlawful imprisonment – the use of violence, causing danger for the victim's life or health, victim's detention in custody for more than 48 hours and confinement of him in psychiatric hospital not for the illness. As well there is considered separation of unlawful imprisonment from similar criminal acts. In the end of the work there are presented conclusions and recommendations.